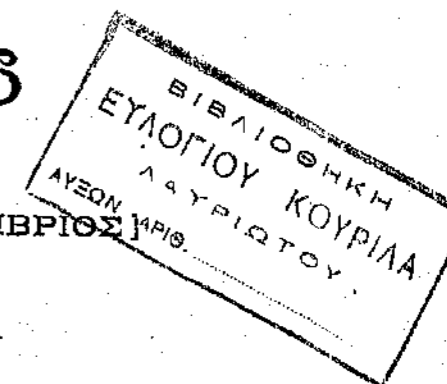

ΕΣΤΙΑ

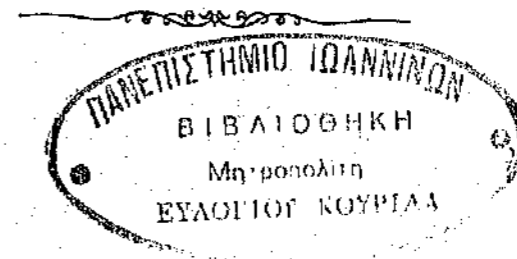
ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ

1885

[ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ]

ΤΙΜΑΤΑΙ ΔΡ. 6 - ΔΕΔΕΜΕΝΟΣ ΔΡ. 8

ΑΘΗΝΗΣ

Γ. ΚΑΣΔΟΝΗΣ, ΕΚΔΟΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Γραφείον τῆς Ἐστίας: Ἐπὶ τῆς οἴκου Σκαδίου, ἀριθ. 32.

1885

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος εἰκοστός.

Συνδρομή ἑτησίως: Ἐν Ἑλλάδι πρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἀρῶνται ἀπὸ
1 Ἰανουαρίου ἕως τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου ἑκατοντῶν δρακμίων. Ἐπι τῆς λίσπ. Παναπιστήμιου 89.

21 Ἰουλίου 1886

ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ ΕΝ Τῇ ΔΥΣΕΙ

ΚΑΙ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΑΚΤΙΚΗΣ

Συνέχεια: ἴδε σελ. 467.

ΙΕ'

Εἰς τοὺς Στρατιώτας τούτους ἐστηρίζετο ἡ δύναμις τῆς Δημοκρατίας ἐν Πελοποννήσῳ, ὡς βεβαίω αὐτῇ ἡ Γερουσία ἐν πολλοῖς δόγμασιν· οἱ πονηροὶ Τούρκοι γινώσκοντες κάλλιον τῶν Ἑνετῶν τὸ μυστήριον τῆς δυνάμεώς των, ὑπὸ διαφόρους πανούργους προφάσεις προσεπάθησαν νὰ γυμνώσωσι τοὺς Ἑνετοὺς τῶν Στρατιωτῶν· ἰδόντες δὲ ἀποτυχοῦσας τὰς πρὸς τοὺς τελευταίους τούτους πομπώδεις ὑποσχέσεις των, ἐστρεψαν τῆς δολοπλοκίας των εἰς αὐτοὺς τοὺς Ἑνετοὺς. Τῷ 1479 ὁ φλαμπουριάρχης τοῦ Μοραίου ἐν προκαταρκτικῇ συνεντεύξει πρὸς τὸν ἀρμοστήν τοῦ Ναυπλίου περὶ τῆς ἐπιχειρήσεως δροβείας, τῷ ὑπέδειξεν ὅτι μόνη ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν Στρατιωτῶν ἦτο τὸ ἀσφαλέστερον ἐχέγγιον διαρκούς καὶ εὐλαβοῦς φιλίας καὶ εἰρήνης πρὸς τὸν σουλτάνον. Ἀκούσωμεν αὐτὸν τὸν εὐπιστὸν Μίνιον διαβιβάζοντα πρὸς τὴν Γερουσίαν τὰς τουρκικὰς προτάσεις: «Ὁ Τούρκος πασᾶς μοι εἶπεν· αὐτοὶ οἱ Ἄλβανοί σας εἶνε ἄνθρωποι κακῆς διαγωγῆς, διατί δὲν τοὺς διώκατε; Ἐγὼ τῷ ἀπεκρίθην· ἀληθεύει ὅτι καὶ μεταξὺ τῶν Ἄλβανῶν ὡς καὶ ἐπὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων εὕρισκονται καὶ κακοὶ, ἀλλ' οἱ ἡμέτεροι εἶνε καλοὶ καὶ εὐάγωγοι ἄνθρωποι. Ὁ πασᾶς μοι εἶπεν· ἐὰν διώξετε τοὺς Ἄλβανούς ἐκ τῆς χώρας ταύτης, οὐδέποτε θὰ ἔχωμεν διαφορὰν τινα.» Αἱ προτάσεις τοῦ φλαμπουριάρχου ἦσαν ἡ ἡγίω πολιτικῆς μάλλον ἐντέχνως διεξαγομένης ἐν αὐτῇ τῇ Πύλῃ πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον τῆς Δημοκρατίας.

Ἡ γερουσία καταπιῶσα τὸ τουρκικὸν δέλεαρ ἤρριπεν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἔτους (1479) σπουδαίως συζητοῦσα τὸ ζήτημα τοῦ μετακινήσεως τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Στρατιωτῶν. Συμβούλια ἐπὶ συμβουλίῳ συναλλόντα ὁριστικῶς ἀπεφάσισαν νὰ

φέρωσιν εἰς Ἑνετίαν τοὺς γενναϊότερους, καὶ ἐπιμυθῶ μεταχειρισθῶσιν αὐτοὺς εἰς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ πολέμους. Οἱ Στρατιῶται ἰγκαίριος παρεμβάντες ὑπέδειξαν τὸν κίνδυνον τῆς ἐκ Πελοποννήσου ἀπουσίας των· ἡ γερουσία ἐπέμεινε, ἀλλὰ καὶ οἱ Στρατιῶται ὑπὸ διαφόρους προτάσεις ἐξοικονομοῦν τὸν καιρὸν, ἀφοῦ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ πείσωσι τοὺς Ἑνετοὺς περὶ τοῦ ἐκ τῆς ἀποχωρήσεώς των κινδύνου τῆς χώρας. Τῷ 5 Σεπτεμβρίου 1479 ἡ Γερουσία διατάσσει τὸν ναύαρχον εἶνα, ἀφοῦ ἐπιθεωρήσῃ τοὺς ἐν ταῖς φρουραῖς Στρατιώτας, ἐκλέξῃ ἐκ τούτων χιλίους καὶ μεταφέρῃ εἰς Ἑνετίαν. Τῷ 15 Σεπτεμβρίου 1479 παρουσιασθέντες εἰς τὴν Γερουσίαν οἱ ἐπίτροποι τῶν Στρατιωτῶν εἶπον ὅτι θεωροῦσιν ἀσύμφορον τῇ πολιτικῇ τὸν μετατοπισμὸν τούτων, καὶ ὅτι θὰ ὑπηρετήσωσι καλλίτερον φρουροῦντες τὴν πατρίδα των (providere rebus suis)· ἄλλως τε, προσέθηκον, οἱ στρατιῶται ἐρχόμενοι εἰς Ἰταλίαν ὀλίγον νὰ λάβωσιν οὐχὶ χρήματα, ἀλλὰ καλλιεργησίμους γαίας, ὅπως ζήσωσι μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των. Ἡ γερουσία ἀπορρίψασα τὸν τελευταῖον ὅρον, τοῖς λέγει ὅτι μόνον διὰ μετρητῶν ἐνοεῖ νὰ πληρώσῃ τὰς ὑπηρεσίας των, καὶ ἐπιμένουσα εἰς τὴν πρώτην ἀπόφασιν, ἐπιτάσσει τῷ ναύαρχῳ νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἐπιθεώρησιν καὶ στρατολογίαν. Τῷ 5 Ὀκτωβρίου διὰ νέου δόγματος προσκαλεῖται ὁ ναύαρχος νὰ ἐπιθεωρήσῃ τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Ναυπάκτῳ Στρατιώτας, καὶ ἐγκαταλείπων τοὺς διὰ τὰ φρούρια ἀρκοῦντας, νὰ μεταφέρῃ τοὺς ὑπολοίπους εἰς Ἑνετίαν· ἐν τῷ διατάγματι τούτῳ ὀνομάζονται καὶ ἀρχηγοὶ τῶν στρατιωτῶν, ὁ μὲν Μιχαὴλ Ράλης ἐπὶ 200, ὁ Κορκόντυλος Κλαδάς ἐπὶ 150, ὁ Θεόδωρος Παλαιολόγος καὶ ὁ υἱὸς του ἐπὶ 100. Νέον διάταγμα τῆς 19 Ὀκτωβρίου 1479 διατάσσει εἶνα προπληρωθῶσιν εἰς μὲν τὸν Ράλην 200 δουκάτα, εἰς τὸν Κλαδᾶν 100, εἰς τοὺς Παλαιολόγους ἀνὰ 40, εἰς τὸν Βερτίνον Βοϊθόδαν 25, καὶ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς Γεώργιον καὶ Νικόλαον Παγαμένους ἀνὰ 40. Ὁ ναύαρχος ἐπιτάχθη νὰ ἐκτελέσῃ τὴν στρατολογίαν, διότι ὁ πρὸς τοὺς Φεραρρίους πόλεμος ἀνήγει τὴν ταχέαν ἀφίξιν τῶν Στρατιωτῶν.

Ἄλλὰ τὰς διατάξεις ταύτας ἠκύρωσεν ἡ ἐ-

πανόσταις ενός Στρατιώτου, ὅστις ἀπέδειξεν εἰς τὴν Δημοκρατίαν ὅτι οἱ Στρατιῶται εἶνε οἱ ἀληθεῖς κύριοι τῆς Πελοποννήσου, ὅτι μόνους ἔχουσι τοὺς Τούρκους, ὅτι ὑπὲρ μόνου τῆς πατρίδος ἦσαν πρόθυμοι νὰ χύσωσι τὸ αἷμά των, καὶ ὅτι ἡ Ἐνετία δὲν ἦτο ἀπόλυτος τοῦ τόπου δεσπότης. ἀλλὰ συνάρχων τῶν αὐτῆ ἐμπιστευθέντων τόπων.

Τῆ 4 Σεπτεμβρίου 1480 καταπλεύσας εἰς Κορώνην ὁ προνοητής τοῦ στόλου, Ἱερώνυμος Μοραϊνός, ἐπεθεώρησε τοὺς ἐνταῦθα Στρατιώτας, καὶ ἐκτελῶν τὸ δόγμα τῆς γερουσίας ὠνόμασε τρεῖς ἀρχηγούς, καὶ ἐνδύσας τοὺς διὰ χρυσοῦρους στολῆς τοὺς ἀπένευσε τὸ παράσημον τοῦ ἀγίου Μάρκου. Μεταξὺ τῶν τριῶν τούτων ἀρχηγῶν ἦτο καὶ ὁ Κορκόντυλος Κλαδάς, ὅστις πρὸς οὐδὲν θεωρήσας τὰς ἐπιδαψιλευθείσας αὐτῷ τιμὰς καὶ χρήματα, συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ ἐκθέσῃ αὐτὴν τὴν Δημοκρατίαν πρὸς τὸν Μωάμεθ Β', ἀφ' οὗ μάλιστα πρὸ μικροῦ οἱ Ἐνετοὶ διὰ μεγάλων θυσιῶν εἶχον ἐξαγοράσει τὴν εἰρήνην, θυσιάσαντες καὶ αὐτὴν τὴν πατρίδα τοῦ Στρατιώτου. Κατέχων ὁ Κλαδάς τὸν ζυγὸν τῆς Μάνης, ὡς πατριωτικὸν κληρὸν, εἶχε παραχωρήσει τοῦτον τῇ Δημοκρατίᾳ ἐπὶ τῷ ὄρει ἵνα καταλλήλως ὑπερασπισθῆ. Ἐν ἔτει 1477 οἱ Τούρκοι ἐκυρίευσαν τὰ Μπαρδονία, ὁ δὲ Κλαδάς διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων ἀνακτῆσας παρεχώρησεν ἐκ νέου εἰς τοὺς Ἐνετούς, ὅστινες νῦν, χωρὶς κἄν νὰ τὸν ἐρωτήσωσι, παρέδωκαν εἰς τὸν σουλτάνον ὀλοκλήρῳ τὸν ζυγὸν, ἐφ' οὗ ὁ Μωάμεθ ἔσπευσε νὰ ἰδρύσῃ τιμαράτους Τούρκους καὶ συμπασηδες. Τῆ 9 Ὀκτωβρίου 1480 ὁ Κορκόντυλος μετὰ τοῦ σώματος τοῦ ἐξῆλθεν κρύφα τῆς Κορώνης καὶ ἐνωθέντες πρὸς πολλοὺς κλέφτας (ladri bandisati) καταλαμβάνουσι τοὺς πύργους καὶ τὰ χωρία Τρικεφάλι, Βοϊτυλον, Μαντίνειαν, Κατάνειαν, Πραστὴν, Λεφτίνην καὶ ἄλλα, καὶ φονεύουσι τοὺς Τούρκους τιμαράτους καὶ συμπασηδες. Ἀλλαχθῶς διηγηθεὶς τὰ κατὰ τὴν ἀξιωματικὴν ταύτην ἀνταρσίαν, ἣν συμπληροῦσι τὰ ἐν τῷ ΣΤ' τόμῳ τῶν Μνημείων δημοσιευθέντα ἐγγράφα, δὲν θὰ ἐπαναλάβω τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ἡρωϊκῶν ἀγώνων τῆς δρακὸς ταύτης πρὸς τὰς ἀπειραρίθμους Τουρκικὰς στρατιάς, ὅ ἀναφέρω ἡμῶς ἐν ἐπισημοῦν τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου νῦν πρῶτον καλῶς γνωσκόμενον ἐκ τῶν ἐκθέσεων τοῦ ἐν Ναυπλίῳ ἀρμοστοῦ.

Ἄμα ὁ Κλαδάς ἀνεπέτασεν ἐπὶ τοῦ ζυγοῦ τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας, ἄλλοι Στρατιῶται, ὑπὸ τοὺς ἀρχηγούς Θεόδωρον Μπουκὸν καὶ Δούμαν Μπουζίκην ἐκ Ναυπλίου δραπέτευσαντες, ὤρμησαν εἰς τὸ Ἄργος καὶ συλλαβόντες 30 γιαντισάρους καὶ φονεύσαντες τρεῖς διηθύνθησαν πρὸς τὸν ζυγὸν τῆς Μάνης. Μετὰ διετεῖς ἀγῶνας ὁ Κλαδάς, πολεμούμενος ὑπὸ τε τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἐνετῶν, ἐγκατέλιπε τὸν ζυγὸν τοῦ καὶ μετέβη

εἰς τὸ βασιλεῖον τῆς Ναυπόλεως, ὁ δὲ Μπουκὸς παραδοθεὶς εἰς τὰς ἐνετικὰς ἀρχὰς καθείρχθη ἐν Μονεμβασίᾳ. Τὸ σῶμα ἡμῶς τῶν ἐκ Ναυπλίου ἀποδράντων Στρατιωτῶν, πολλὰκις ζητήσαν παρὰ τοῦ Μίνου ἀμνηστίαν, καὶ μὴ τυχόν ταύτης, κατέφυγον εἰς τὰς κατοῦνας τῶν Καμπιτῶν καὶ ἐκαίθη ἐνώχλει τοὺς Τούρκους καὶ ἐπεριφρόνοι τοὺς ἐν Ναυπλίῳ Ἐνετούς διὰ κωμικῶν ἐπιδείξεων. Ὁ ἀρμοστής ἠρεθισμένος κατὰ τούτων πολλὰκις διετάξε τοὺς Στρατιώτας νὰ συλλάβωσι τοὺς οὕτω περιφρονοῦντας τὴν Δημοκρατίαν, ἀλλ' οὗτοι ἐξερχόμενοι δῆθεν εἰς καταδίωξιν τοῖς ἔνευον διὰ τῆς σπῆθης νὰ λάβωσιν ἄλλην διεύθυνσιν. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1481 ὁ Σινάνμπης, εἰς τῶν πρῶτων συμπασηδῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐμίνης. ἦτοι τοποτηρητῆς τοῦ ἀπουσιάζοντος φλαμπουριάρου, ἐπὶ κεφαλῆς 150 ἰππέων προσέβαλε τοὺς ἐν ταῖς κατοῦναις ἀντάρτας, ὅστινες βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τῶν δημοφύλων ἐφόνευσαν 95 Τούρκους, καὶ συνέλαβον τὸν Σινάν μετὰ δώδεκα ἐτέρων, τοὺς ὁποίους κατεκρεοῦργησαν (tagliati a pezzi).

Συγχρόνως τούτοις ἕτεροι Λάκωνες Στρατιῶται, ἐπὶ τῆ προφάσει ὅτι τουρκικαὶ φουστὰι ἐβλάψαν τὰς ἐν τῷ φρουρίῳ Ραμπάνῳ ἰδιοκτησίας των, ἐξῆλθον εἰς κοῦρσον, καὶ ἐνωθέντες μετ' ἄλλων φυγάδων Ναυπλιέων Στρατιωτῶν συνεκρότησαν σῶμα ἐκ τριακοσίων καὶ ἤρχισαν νὰ προσβάλλωσι πινταχόθεν τοὺς Τούρκους. ὁ βοϊβόδας τοῦ Μοραϊνῶς ἐπὶ κεφαλῆς 500 θελήσας ν' ἀντιπαραταχθῆ εἰς τούτους, κατεκόπη μεθ' ἀπάντων τῶν ὀπαδῶν του. Ἐν σῶμα τῶν ἀνταρτῶν προχωρήσαν μέχρι Κορίνθου ἐφόνευσαν τὸν βοϊβόδαν τῆς πόλεως ταύτης, καὶ ἀπήγαγε λείαν ἀξίως 80 χιλιάδων δουκάτων (11 Δεκεμβρίου 1481). Κύριοι σχεδὸν τῆς Πελοποννήσου οἱ Στρατιῶται οὗτοι ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἐνετῶν, ὑποσχόμενοι τὴν ἐντελῆ ἀποδίωξιν τῶν Τούρκων. Ἄλλ' αἱ ἐνετικαὶ ἀρχαὶ οὐ μόνον ἐκώφευσαν εἰς τὰς προτάσεις ταύτας, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὑπερβολικοῦ πρὸς τὴν εἰρήνην ζήλου κατήγγειλαν διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει βασιλεῦς τὰ ἀπονουρημένα κινήματα ἀνθρώπων, οὓς ὡς κοινούς κακούργους ἀπεκήρυξαν. Ἡ πρὸς τοὺς ἀντάρτας ἀνοχὴ τῶν Τούρκων κατέπληξε τὰς ἐνετικὰς ἀρχὰς, δὲν ἠνοίξεν ἡμῶς καὶ τοὺς ὀφθαλμούς των εἰς κατανόησιν τῆς ἐτοιμαζομένης παγίδος.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1482 ἐπληθύνθη εἰς Πελοπόννησον ὁ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπουσιάζων φλαμπουριάρης ἐνῶ δὲ οἱ Ἐνετοὶ ἀνέμενον ν' ἀκούσωσι τὴν φοβερὰν ἐκδίωξιν τοσούτων φόνων καὶ λεηλασιῶν, μετ' ἐκπλήξεως ἔμαθον ὅτι ὁ τούρκος πασᾶς συννοεῖτο περὶ συμφιλίωσιν πρὸς αὐτὸν τὸν αὐτουργὸν τοῦ ἐν ταῖς κατοῦναις φόνου τοῦ τοποτηρητοῦ του, τὸν Μέξαν Μπουζίκην. Ἐπὶ τέλους ὁ φλαμπουριάρης οὐ μόνον ἐξ ὀλης ψυχῆς

ἠμνήστευσε τοὺς ἀντάρτας, ἀλλὰ καὶ ἠχαρίσται αὐτοὺς ἐπὶ τῷ φόνῳ τοῦ Σινάνμπης, ὡς γράφει ὁ ἀγνοῶν τὰς τουρκικὰς δολοπλοκίας Μίνιος ἐν τῇ πρὸς τὴν γερουσίαν ἐκθέσει του (15 Φεβρουαρίου 1482) «Ὅσον ἀφορᾷ τὸν θάνατον τοῦ Σινάνμπης ὁ φλαμπουριάρης ἐξέφρασεν ἄκραν εὐχαρίστησιν, λέγων ὅτι ὁ φονεὺς ἦτο ἄνθρωπος κακῆς πίστεως, κακὸς δὲ χριστιανὸς γενόμενος καὶ χειρότερος Τούρκος, τοιοῦτον θάνατον ἤξιζε.»

Τῆ 19 Μαΐου 1482 ὁ ἀρμοστής τοῦ Ναυπλίου Μίνιος ἔλαβεν ἐπιστολὴν τοῦ ναυάρχου μετ' ἐγλείστου δόγματος τῆς Γερουσίας προσκαλοῦντος τοῦτον εἰς στρατολόγησιν 200 μέχρι 220 Στρατιωτῶν. Μετὰ τὸ γεῦμα συγκαλέσας ἐν τῷ παλατίῳ τοὺς προνοιασμένους ἐξώρμησεν αὐτοὺς δι' ὄλων τῶν δυνατῶν μέσων *cum omni dolce parole et offerte* ὅπως συντελέσωσιν εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ δουκικοῦ δόγματος. Οἱ συνεληθόντες τῷ ἀπεκρίθησαν, ὅτι εὐρισκόμενοι ἐν μεγάλῃ πενίᾳ ἐνεκα τῆς καταστροφῆς τῶν σπαρτῶν των συναίνουσι νὰ ξενιτευθῶσιν, ἐκ καρδίας ἡμῶς προτιμῶσι τὴν ἐξακολουθήσασιν τοῦ πρὸς τοὺς Τούρκους πολέμου, διότι ἔσαν εἰς τὸ παρελθὸν ἐπολέμου τούτους αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἀληθεῖς συμπασηδες τῆς Πελοποννήσου, νεμόμενοι ὅλα τὰ χωρία. ἐπειδὴ ἡμῶς ἡ αὐθεντεία ἐπιμένει νὰ τοὺς ξενιτεύσῃ (*se levare de questo luoco*), τῇ ὑπομνήσκουσιν ὅτι οὔτε κἄν οἱ παλαιοὶ μισθοὶ τοῖς ἐπληρώθησαν. Ἀμέσως ὁ προνοητής προσήνεγκε πέντε μὲν δουκάτα εἰς μηνιαῖον μισθὸν τοῦ ἀπλοῦ Στρατιώτου, 8 εἰς τὸν προνοιασμένον, καὶ δέκα εἰς τοὺς ἀρχηγούς. Τὸ παραλαμβόμενον διήρκεσεν ἐπὶ τρεῖς ἄρας, πάντοτε μὲ γλυκὰ λόγια ἐκ μέρους τοῦ Μίνου. Τῆ 15 Μαΐου, τοὺς συνεκάλεσαν ἐν τῇ καγγελλαρίᾳ ἐν τῷ νέῳ ἡμῶς παραλαμβόμενῳ ἐπέβηθε θορυβώδης τις σκηνή, ἣν ὁ ἀρμοστής ἀποσιωπᾷ, σημειῶν μόνον ὅτι ἂν ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψει τοὺς λόγους τῶν ἀγορεύοντων τούτων (*zente barbara e senza alcuna umanila*), ὤφειλεν ἡμέσως νὰ ἀνοίξῃ δικαστήριον ἐν τούτοις *usando tutte le dolcezze a me possibili*, διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων, πλειοτέρων γλυκῶν λόγων, καὶ ὀλίγων μασημένων ἀπειλῶν, κατέρωθασεν ἐπὶ τέλους νὰ λάβῃ τὴν συναίνεσιν δέκα ἀρχηγῶν μετὰ διακοσίων ἰππέων· ἀλλ' ὕστερον ὁ πρωτεύων Πέτρος Μπουζίκης, ὡσεὶ μετανοήσας τῷ διεκρίνωσεν ὅτι δὲν ἐννοεῖ νὰ ὑπάγῃ· νέαι πάλιν *dolce parole* πρὸς κατάπεισιν τοῦ πείσιμονος Στρατιώτου. Τέλος πάντων τὴν ἐπιούσαν, 21 Μαΐου, προσεκλήθησαν οἱ καταγεγραμμένοι νὰ προστέλωσιν εἰς τὸ παλάτιον, καὶ λάβωσι τοὺς μισθοὺς των· ἐπαρουσιάσθησαν 170 Στρατιῶται καὶ 33 προνοιασμένοι καὶ οὕτως ἔληξεν ἡ σκηνή.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1483 ὁ νέος φλαμπουριάρης τῆς Πελοποννήσου Σουλεϊμάνμπης ἐμπιστευτι-

κῶς καὶ διὰ ζωῆς φωνῆς διεκρίνωσεν εἰς τὸν ἀρμοστήν τοῦ Ναυπλίου ὅτι ὁ σουλτάνος τῷ ἐνεπιστεύθη τὸ φλαμπουρον τοῦ Μοραϊνῶς ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν τάξιν καὶ καλὴν διοίκησιν· πρῶτιστος δὲ ἦρος τῆς καλῆς διοικήσεως ἦτο ἡ ἀποδίωξις τῶν κακῶν Ἀλθωνῶν ἐκ τῆς Πελοποννήσου, τοῦτο ἡμῶς μὴ δυνάμενος νὰ πράξῃ μόνος του ἐπεκαλεῖτο καὶ τὴν σύμπραξιν τῶν ἐνετικῶν ἀρχῶν· «ἀνάγκη, ἔλεγε, νὰ προσφερθῶμεν πρὸς τοὺς ἐν πάσῃ σκληρότητι, ὅπως οὕτως ἐξαγάγωμεν ὅλας τὰς κακὰς ἀκάνθιας, καὶ οἱ ἡμίτεροι ὑπῆκοι ζήσωσιν ἐν εἰρήνῃ». Πρὸς τοῦτους ὁ πονηρὸς Τούρκος ἐπρόσθετε «ἤκουσα ὅτι ἡ αὐθεντεία ἀπεφάσισε νὰ παραλάβῃ τοὺς ἐθῶ Στρατιώτας, καὶ πρέπει νὰ ἐνεργήσωμεν ὅπως αὐτοὶ οἱ λησταὶ Ἀλθωνοὶ ἐπιβιβάσθωσιν εἰς πλοῖα καὶ διωχθῶσιν ἀπὸ τὴν χώραν ταύτην καὶ τῇ ἀληθεῖς δυνάσθε νὰ τοὺς μεταβιβάσθε εἰς Κύπρον, ἢ εἰς Κρήτην, ἢ εἰς Φριούλι, ἢ εἰς ἄλλην τινὰ νῆσον, διὰ νὰ μὴ ἀναφανώσι ποτε εἰς αὐτὴν τὴν γῆν, καὶ οὕτω ἀφαρουμεν τῶν κακῶν τούτων ἀκανθῶν, ὁ τόπος ζῆση ἡσυχίας καὶ εἰρηνικῶς.»

Ὁ Μίνιος ὑποπτευθεὶς τὸ μυστηριώδες τοῦτο διὰ ζωῆς διάγγελμα ἐσκέπτετο πῶς ν' ἀπαντήσῃ ἐπίσης διὰ στόματος, ἀκριβῶς ἡμῶς τότε ἔληξεν ἡ γρῶνος τῆς ἀρμοστίας του, ἡ δὲ ἔκθεσις δι' ἧς ἀναγγέλλει τῇ γερουσίᾳ τὴν νέαν ἀπαίτησιν τοῦ πονηροῦ πασᾶ πρὸς ἀποδίωξιν αὐτῶν ὑπολειπομένων *male spino* εἶνε τὸ τελευταῖον ἐγγράφον του. Ἐν τούτοις διεκρίνε σημεῖα τινα τῆς ἐξυφάνθεισης Τουρκικῆς κευωρίας, διότι πρῶτη πράξις τοῦ νέου φλαμπουριάρου ἦτο ἡ παρὰ τὰς συνθήκας κατεδάφισις τῶν φρουρίων Ἀρκαδίας, Καλαματίας, Ραμπάνου καὶ Ἄργους, ὡς μὲν ἔλεγε ἡ πασᾶ πρὸς αὐτὸ τὸ συμφέρον τῆς καλῆς γειτονιας τῶν Ἐνετῶν, ὡς ἡμῶς εἶπον οἱ Στρατιῶται τῷ ἀρμοστῇ πρὸς μεταίωσιν πάσης ἐλπίδος ἀνακτῆσεως τῆς Πελοποννήσου. Οἱ Τούρκοι ἔχουσι παρομίαν λέγουσαν «ὁ φρόνιμος συλλαμβάνει τὸν λαγὸν μετὰ τὴν ἀμαξίαν»· τοὺς καρπούς τῆς ἀπὸ τοῦ 1479 ἐγκαινισθείσης πονηρῆς πολιτικῆς των ἐδρεψαν μετὰ εἰκοσιν ἔτη, ὅταν δι' ἐνὸς κτυπήματος ἐκυρίευσαν Ναύπακτον, Κορώνην, Μεθώνην, Αἴγιον καὶ Πύλον, καὶ περιώρισαν τοὺς Ἐνετούς εἰς μόνους τοὺς βράχους τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Μονεμβασίας. Τῷ 1533 Στρατιώτης ἐν ὑπηρεσίᾳ τοῦ σουλτάνου προέτρεψε τοὺς χριστιανοὺς ἡγεμόνας νὰ ἐπαναφέρωσι τοὺς ἐν Εὐρώπῃ περιπλανωμένους Στρατιώτας εἰς Πελοπόννησον, καὶ ἀπανταχόθεν ἐπιπέσωσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ Ἀνδρέας Δέριας κυριεύσας τὴν Κορώνην καὶ τὰς Πάτρας ἠναγκάσθη νὰ τὰς ἀφήσῃ δι' ἔλλειψιν ὑπερασπιστῶν· τῷ αὐτῷ δ' ἔτει ἐν μεγάλῳ πολεμικῷ συμβουλίῳ τῆς Ἐνετίας, ὁ Μερκούριος Μπουκὸς ἐπρότεινε ὅπως ἀνακτηθῇ ἡ Πελοπόννησος· ἀλλ' ὁ δούξ τοῦ Οὐρβι-

νου, ἀρχιστράτηγος τῆς Δημοκρατίας, παρετήρησεν ὅτι δι' ἐκάστην ἐπιχείρησιν ἀπαιτοῦνται ἀρχηγοὶ καὶ ἄνδρες, ἡ δὲ Πελοπόννησος ἐστὲρῆτο ἀμφοτέρων ἀληθῆς μυρολόγι τῆς Πελοποννήσου εἶνε τὸ ὑπὸ τῶν ἐν Σικελίᾳ Ἀλβανῶν Στρατιωτῶν περιπαθῶς ἄδόμενον ἔτι ἄσμα:

Ὡ! ἔμπούκουρα Μορέε,
τοὶ κόυρε τὲ λάσαε,
μὴ νήγνε τὲ πῆσι!

(Ὡ ἀραῖέ μου Μορηά—ἀπὸ τὸν καιρὸν ποῦ σ' ἄφησα— δὲν πὲ ξαναεἶδα πλειά!)¹⁾.

ΙΣΤ'

Εἶνε γεγονός ἀξιοσημείωτον ὅτι, ἐνῶ τασαύτας δυσκολίας παρεμβάλλουσιν οἱ Στρατιῶται διὰ τὴν εἰς Εὐρώπην μετάβασιν των, ἐξ ἐναντίας μετὰ πολλῆς προθυμίας ἐκστρατεύουσιν ὅπου πρόκειται αὐτοῖς ἀντιμέτωπος ὁ προαιώνιος ἐχθρὸς τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ὁ Ἀσιανός. Ἀπὸ τῶν μέσων τῆς ΙΕ' ἐκατονταετηρίδος διόκληρος Στρατιωτικαὶ ἀποικίαι μεταβαίνουσιν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Τούρκικοῦ σιδήρου ἐρημωθεῖσαν Δαλματίαν καὶ διαργανίζουσι στρατιωτικῶς τὴν χώραν. Ἐνῶ οἱ περὶ τὸν Κλαδῶν ἐπανίστανται ἐπὶ τῷ ἀκούσματοι τῆς εἰς Φερράραν μεταφορᾶς των, πεντήκοντα Στρατιῶται Κορωναῖοι ὑπὸ τὸν Γεώργιον Ράλην μεταβαίνουσιν εἰς Τραγοῦριον καὶ ἰσάριθμοι εἰς Σιβενικὸν ἕτεροι δὲ 200 ὑπὸ τοὺς Γεώργιον Βουζύκην, Γαῖνην Βλέσαν, Μαρήν Κλημέντην, καὶ Τσόγγαν Καράτολαν ἀναχωροῦσιν εἰς τὸ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπειλούμενον Φροῦσι. Περὶ τῆς τέλης τῆς ΙΕ' αἰ ἐν Δαλματίᾳ Στρατιωτικαὶ ἀποικίαι εἶνε τόσον πολυάριθμοι, ὥστε δὲν ἀπαντᾷ φρούριον ἢ κλεισούρα, μὴ φρουρομένη ὑπὸ Στρατιωτῶν· μία τῶν Ἰλλυρικῶν νήσων φέρει ἔτι τὸ ὄνομα *isola dei Stratiotti*, διὰ τὴν ἀνω αἰτίαν, ὡς λέγει ὁ Φαράλτης. Αὕτη ἡ Ἰλλυρικὴ γλῶσσα διατηρεῖ ἔτι ἔχνη τῆς Στρατιωτικῆς ἐπιφραίας, ὡς τὰς λέξεις *straga* = φρουρά, *stragar* = φρουρός, *stragiti* = φρουρῶ· τὰ πλεῖστα τῶν Ἰλλυρικῶν ἄσμάτων εἶνε ἡγῶ τοῦ Στρατιωτικοῦ καὶ ἀκριτικοῦ κύκλου· ἑτέρα Ἰλλυρικὴ λέξις μὴ διατηρουμένη πλέον ἐν τῇ ζώσῃ γλώσσῃ, εἶνε ὁ *Martoloso*, παραφθορὰ τοῦ ἡμετέρου Ἀρματωλοῦ. Οἱ Μαρτολόζοι οὗτοι ἦσαν πεζοὶ Μορλάκοι²⁾ καὶ Δαλματοὶ, διοργανισθέντες ὑπὸ τῶν

¹⁾ Τὸ ἐκ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν Στρατιωτῶν ἰσχυρῶς κενὸν ὁμολογεῖται καὶ οἱ πολεμικώτεροι τῶν ἠπειρωτῶν. Τὸ 1581 οἱ Χειμωῖται ὑπόγονται τὴν εἰς τὸν Πάπαν ὄπισθεν, ἂν οὗτος πείσῃ τὴν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως καὶ τοὺς στέλλῃ 3,000 ἐκ των ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ Στρατιωτῶν, ὅπως τεύθωσιν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνεφάλων Πελοποννησίων καὶ Μοκεδόνων καὶ πολεμήσωσι τοὺς Τούρκους.

²⁾ Ἐν ἑγγράφοις τοῦ 1485 μνημονεύονται οἱ Μορλάκοι μετὰ τῶν Τούρκων δεχόμενοι τὴν Δαλματίαν· κατὰ τούτων πέμψονται 200 Σπαρτιάται στρατιῶται ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Μπαχάλην.

ἡμετέρων Στρατιωτικῶν κατὰ τὸ ἀπελατικὸν ἢ κλεφτικὸν σύστημα. Εἶπομεν ὅτι ἐν τῇ τακτικῇ τοῦ Μαυρικίου μνημονεύονται οἱ *armati*, *armature*, ὡς ὑπασπισταὶ τῶν *optimali*, ἧτοι ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν· κατὰ τὸ αὐτὸ σύστημα εἶχον διοργανωθῆ καὶ οἱ Ἕλληνες χωρικοὶ ἢ βλάχοι, ὡς δηλοῖ τὸ μέχρι τοῦδε παραμένον αὐτοῖς ὄνομα *σκουτέραι*, ἧτοι ὑπασπισταί· ἀλλὰ περὶ τούτων προσεχῶς. Οἱ Ἰλλυριοὶ Μαρτολόζοι μνημονεύονται τὸ πρῶτον ἐν ἑγγράφῳ τοῦ ἐνεστοῦ προνοητοῦ τῆς Ζάρας (28 Δεκεμβρίου 1504) ἐν ᾗ ἐκτίθεται ὅτι ὁ Νικόλαος Παλαιολόγος *capo di Stradioli*, μετατεθείς ἐκ τοῦ φρουρίου Νοβιγράδ εἰς Βράναν, ἀρνείται νὰ ἐκτελέσῃ τὴν διαταγὴν συνεννοούμενος πρὸς τοὺς Μαρτολόζους, ὅτι ἀποδεικνύει ὅτι οἱ Ἰλλυριοὶ κλέφται μόνον τοὺς καπιτάνους ἀνεγνώριζον, καὶ οὐχὶ τὰς ἀρχάς. Εἰς τὰ ἑγγράφα τῆς Γερουσίας ρητῶς λέγεται ὅτι εἰς τοὺς *valenti e buoni Stradioti di Levante* ὁρεῖλουσιν οἱ Δαλματοὶ (*poveri nostri di Dalmatia*) τὴν ἀπὸ τῶν τουρκικῶν ἐπιδηρομῶν ἀπαλλαγὴν των· οἱ φρουροὶ οὗτοι ἀποκαλοῦνται *il principal fondamento* τῆς χώρας, ὡς δὲ ὑπ' αὐτῶν ἐμπνευσθεὶς εἰς τοὺς Τούρκους τρόμος εὐφήμεως ἀνακηρύττεται εἰς δουρικὰ δόγματα ἀβύσσους μισθοῦ καὶ προνομίων τῶν ἀριστέων. Ἐνῶ ὁ Κορκόντυλος ἐπαναστατεῖ διὰ νὰ μὴ μεταβῇ εἰς Φερράραν, οἱ ἀπόγονοί του διαρκῶς φρουροῦσιν ἐν Δαλματίᾳ. Ἐν τῷ ἐν Κεφαλληνίᾳ οἰκογενειακῷ ἐκκλησιδίῳ τῶν Κλαδάλων διατηροῦνται ἔτι τὰ ἀμφοσταγῆ Δαλματικὰ λάφυρα τοῦ βραϊαρχεῖρος Θεοδώρου τοῦ Κλαδᾶ, ὅστις δι' ἐνὸς δορακτισμοῦ ἐξεσπενδόνειζεν ἀπὸ τῶν ἵππων τοὺς Τούρκους ἱππάρχους. Ὑπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν Στρατιωτῶν μορφοῦνται πλὴν τῶν Μαρτολόζων καὶ τακτικὰ τάγματα Δαλματῶν καὶ Κροατῶν, ὅστινες μετ' ὀλίγον διεισδύουσι τὴν τέχνην πρὸς τοὺς διδάσκαλους. Τὸ 1509 ἡ Ἐνετία, πρὸς ἐκδίκησιν τῶν κατ' αὐτῆς πολεμούντων ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ αυτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ Ἑλλήνων Στρατιωτῶν, ἐστρατολόγησε σῶμα Κροατῶν καὶ Βοσνίων ἱππέων, ὅστινες ἐνεκαίνισαν τὸ πολεμικὸν των στάδιον διὰ στήσεως ἐνέδρας ἐξω τῆς Παδοῦης· ἀλλ' οἱ Στρατιῶται ὀρμήσαντες ὑπὸ τὸν Μερκούριον Μπούκιν συνέλαβον ἅπαντας ἐν αὐτῇ τῇ χωρίᾳ καὶ λυσσώδως τοὺς ἐκρεοῦργησαν³⁾. Τῆς ἀντιζηλίας ταύτης ἡ ἡγῶ διεσώθη καὶ ἐν Στρατιωτικῇ ποιήματι δημοσιευθέντι τὸ 1558 ἐν Γερμανίᾳ. Οἱ ἐν Δαλματίᾳ Ἐνετοὶ προνοηταὶ γράφουσιν ὅτι αἰνῶ οἱ Στρατιῶται ἐμπιστευόμενοι τοὺς Ἰταλοῦς, ἀποστρέφονται τοὺς Κροάτας. Ἐτέρον ἑγγράφον λέγει ὅτι οἱ ὡς Στρατιῶται πρᾶσιναζόμενοι Ἰλλυριοὶ δὲν εἶνε Ἀλβανοὶ ἀμα

³⁾ Διπλῆς Κατορθώματα Μπούα, σελ. 103—104, καὶ βλὸν Βαγιάρδου ὑπὸ τοῦ *Loyal Serviteur*, κεφ. 40, 46.

Albanoni e Marcovichii. Ὁ τὸ ἄνω ποιήμα δημοσιεύσας Δοριεύς Ἰάκωβος Δικαστήριος, πρόην Ἰαρχος τοῦ ἱππικοῦ Καρόλου τοῦ Ε', ἐκπλήρων δι' ὕβρεων τὸν ὕβριστὴν τῶν Ἑλλήνων Φεράγκοιτες, χαρακτηρίζει τοὺς ἡμοσθεῖς τούτους ὡς ἔθνος ἀμεθοδικόν⁴⁾ τὸ αὐτὸ ἐλάττωμα προσάπτει εἰς τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ ἐνετικὴ ἐκθεσίς τοῦ 1599 λέγουσα· αἱ Δαλματοὶ ἀπαιτοῦσιν οἶνον, ἄνευ τοῦ ὁποῖου ἀποβλασκύνται καὶ ἀπρακτοῦσιν, ἐνῶ πίνοντες ἀναξωγονοῦνται καὶ ἐκπληροῦσι προθύμως πᾶσαν ὑπηρεσίαν⁵⁾. Καὶ τινόντι ἐν μόνῳ τῷ οἴνῳ συνίσταται ἡ διαφορὰ τοῦ Ἑλληναλβανοῦ ἀπὸ τοῦ Σλαβῶν πολεμιστοῦ. Ἐνῶ εἰς τὰ ἡμέτερα ἄσματά μόνος ἡ ἀσθενὴν καὶ ὁ τὸ Πάσχα ἐορτάζων πολεμιστὴς πίνει οἶνον, ὁ δὲ Τσάκας ὡς πρῶτιστον παράγγελμα συνιστᾷ εἰς τὰ παλληκαρικὰ του τὴν ἀποχὴν τοῦ οἴνου:

Παιδιά μ' κρασί μὴ πίνετε, παιδιά μ' μὴ κοιμῶθετε.
ὁ ὕπνος εἶνε θάνατος, καὶ τὸ κρασί 'νε πλάσι,

εἰς τὰ Ἰλλυρικὰ καὶ Σερβικὰ ἄσματά οἱ ἦρωες μόνον μεμεθυμένοι πολεμοῦσι καὶ νικῶσιν.

Εἰς ἀπόδειξιν, ὅτι μόνον ἐχθρὸν ἔχουσιν οἱ Ἕλληνες Στρατιῶται τὸν Ἀσιανόν, ἀρροῦσιν αὐτὰ τὰ τραγοῦδια, δι' ὧν φάλλονται μόνον οἱ πρὸς Ἀραβας καὶ Τούρκους ἀγῶνες τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἀπαντες οἱ ἄλλοι ἐπιδηρομῆθησαν, καὶ μόνον ἐν ἐνὶ μεμονωμένῳ τῆς Κρήτης ἄσματι ἄδεται ὁ πρὸς τοὺς Ἐνετοὺς πόλεμος τοῦ οἴου τῆς χήρας. Ὁ ὄρκος τοῦ Ἀρμουροπούλου εἶνε τὸ ζωηρότερον τεκμήριον τοῦ πρὸς τοὺς Ἀσιανούς ἀδιαλλάκτου μίσους τοῦ ἑλλήνου πολεμιστοῦ:

Ὅπου κι' ἂν βρῶ Σαρακηνὸν τὸ ἀμαῖ του θὰ χύνω,
τὰ στενορρήμια τῆς Συρίας κεφάλια θὰ γεμίσω.

Εἰς τελικὴν ἀπόδειξιν τῆς κατὰ τῶν ἐν Ἀσίᾳ Τούρκων προθύμου ἐκστρατεύσεως τῶν Ἑλλήνων Στρατιωτῶν θὰ διηγηθῶ ἐν μέγα ἱστορικῶν κούρσῳ.

(Ἔπεται συνέχεια) Κ. ΣΑΘΑΣ

Ο ΜΑΡΚΗΣΙΟΣ ΒΙΛΛΕΜΕΡ

(Μυθιστορία Γεωργίας Σάνδ.—Μετάφρασις Α. Β.)

Συνέχεια ἔδε προηγουμένου φύλλον.

ΙΓ'

Καὶ τοι ὑπεσχέθη ὁ δοῦξ εἰς τὸν ἀδελφόν του νὰ μὴ εἰδοποιήσῃ κανένα, δὲν ἐτόλμησεν ὅμως ν' ἀναλάβῃ τὴν κινδυνώδη εὐθύνην τῆς ἀπολύτου σιγῆς. Ἐπίστευεν εἰς τοὺς ἰατροὺς, καὶ τοι λέγων ὅτι δὲν ἐπίστευεν εἰς τὴν ἰατρικὴν, καὶ ἀπαράσισε νὰ μεταβῇ εἰς Σαμπόν ἵνα συνεννοηθῇ μετὰ τινοῦ

⁴⁾ Lamansky, σελ. 548—549.

νίου, ὅστις τῷ εἶχε φανῆ μὴ στερούμενος γνώσεων καὶ νοσηροσύνης, ὅτι ἡμέραν τινα τὸν εἶχε συμβουλευθῆ περὶ ἐλαφρῆς ἀδιαθεσίας. Ὁ ἐξωμολογεῖτο εἰς αὐτόν, ὡς μυστικόν, τὴν ἠθικὴν κατάστασιν τοῦ μαρκησίου καὶ θὰ τὸν παρεκάλει νὰ μεταβῇ τὴν ἐπαύριον εἰς τὸν πύργον, ἐπὶ προφάσει πωλήσεως μικροῦ τινοῦ λειψάνου, εἰσχωροῦντος εἰς τὰς γαίτας τοῦ Σεβάλ. Τούτοτρόπως θὰ κατάρθωνε, διελογίζετο, νὰ ἰδῇ ὁ ἰατρὸς τὸν ἀσθενῆ, ἕστω ἵνα παρατηρήσῃ ἀπλῶς τὸ ἥθος καὶ τὴν φυσιογνωμίαν του, καὶ ἐκφράσῃ ἀνεπίσημον γνώμην. Ἡ γνώμη αὕτη θ' ἀνεκοινοῦτο εἰς τὸν κ. Βιλλεμέρ, ὅστις θὰ συνήνει ἴσως νὰ τὴν ἀποδεχθῆ. Τέλος ὁ δοῦξ, ὅστις δὲν εἶχε συνειθισθῆ ν' ἀγρυπνῇ ἐν τῇ ἡμερίᾳ καὶ τῇ σιγῇ τῆς νυκτός, εἶχε ἀνάγκην ἐνεργείας καὶ δράσεως ὅπως ἀποσείσῃ τὴν ἀνησυχίαν του. Ὑπαλόγησεν, ὅτι ἐντὸς ἡμισείας ὥρας ἔφθανεν εἰς Σαμπόν, καὶ ὅτι τῷ ἦρκει μία ὥρα ἵνα ἐξυπνήσῃ τὸν ἰατρὸν, ἐπιλήσῃ μετ' αὐτοῦ καὶ ἐπιστρέψῃ. Ἠδύνατο τουροτροπῶς, ὡς καὶ ὄφειλε, νὰ ἐπανέλθῃ, πρὶν ἢ ὁ ἀδελφός του, ὅστις ἐφαίνετο ἡσυχος καὶ κοιμώμενος, ἠγείρετο ἀπὸ τοῦ πρώτου τοῦ ὕπνου. Ὁ δοῦξ κατέλειπεν αὐτὸν ἀθορύβως, ἐξῆλθε διὰ τοῦ κήπου ἵνα μὴ ἀκουσθῆ παρ' αἰουδήτου, καὶ κατέβη ταχέϊ τῷ βήματι πρὸς τὴν κίτην τοῦ ποταμοῦ μέχρι μικρῆς γεφύρας, χρησιμευούσης εἰς τὸν μύλον, καὶ στενῆς τινοῦ ἀτραποῦ ἀγούσης κατ' εὐθείαν εἰς τὴν πόλιν.

Ἄν ἵππευε διὰ τῆς λεωφόρου ἤθελε προζενήσει ταραχὴν, ὀλίγον δὲ μόνον θὰ ἐκέρδαινε χρόνον.

Ὁ μαρκήσιος, μὴ κοιμώμενος βαθύως, ἤκουσεν αὐτὸν ἐξερχόμενον τοῦ δωματίου του. Ἄλλ' ἀγνοῶν τὰ σχέδιά του καὶ μὴ θέλων ἄλλως νὰ τὸν ἐμποδίσῃ ν' ἀναπαυθῆ, ὑπεκρίθη ὅτι οὐδὲν ἐνόησεν.

Ἦτο τότε μεσονύκτιον καὶ τι πλέον. Ἡ κ. Δαργλάδ εἶχε παρακολουθήσει τὴν Καρολίαν εἰς τὸ δωμάτιόν της, ἵνα φλυαρήσῃ ἀκόμη, ἀφοῦ ἀπεχαιρέτισε τὴν μαρκησίαν.

— Λοιπόν, ἀγαπητῆ μου, τῇ ἔλεγεν, εἶσαι πραγματικῶς τόσον εὐχαριστημένη ἐδῶ ὅσον λέγεις; Εἶπέ μου εὐλαρινῶς, ἂν ἔχεις τίποτε τὸ ὁποῖον νὰ σὲ λυπῇ. Αἶ! καὶ θὰ ἦνε πάντοτε... ὠφελήσου ἀπὸ τὴν παρουσίαν μου καὶ εἰπέ μου το. Ἐγὼ κἄποιαν ἐπέρροην εἰς τὴν μαρκησίαν, χωρὶς νὰ τὴν ἐπιδικῶ, ἐννοεῖται. Ἄλλ' ἀγαπᾷ τὰς ζωηρὰς γυναίκας... Ἐπειτα ἐγώ, ἡ ὁποία δὲν στενοχωροῦμαι οὔτε χρειάζομαι τίποτε διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ ὑπηρετῶ τοὺς φίλους μου...

— Εἶσαι πολὺ καλὴ, ἀπήντησεν ἡ Καρολίνα· ἀλλ' ἐδῶ εἶνε ὅλοι ἐπίσης καλοὶ πρὸς ἐμὲ, καὶ ἂν εἶχα τίποτε δυσάρεστον, θὰ τὸ ἔλεγα χωρὶς συστολήν.

— Ἄ, ἐξάρετα· σ' εὐχαριστῶ, εἶπεν ἡ Λεον-

τία υπολαμβάνουσα την ύπόσχεσιν ὡς εἰς αὐτὴν δοθεῖσαν. Καὶ ὁ δούξ, ἀλήθεια; δὲν σ' ἐπειράζει ποτέ, ὁ ὠραίος δούξ;

— Πολὺ ὀλίγον. Τώρα ἐτελείωσε.

— Καλὰ. Μ' εὐχαριστεῖ νὰ τὸ ἀκούω. Ἡξεύρεις, ὅτι ἀφοῦ σοῦ ἔγραψα νὰ ἔλθῃς ἐδῶ, ἡσθάνθη τῆς τύφεις συνειδήσεως; Δὲν σοῦ εἶπα τίποτε περὶ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ κατακτητοῦ;

— Μ' ἐράνη ὅτι ἐφοβείσο νὰ μοῦ κάμῃς λόγον περὶ αὐτοῦ.

— Τί νὰ φοβῆθῃ; Ἀπλῶς τὸ εἶχα λησμονήσει. Ἐίμαι τόσο ἀφηρημένη! Ἄλλ' εἶπειτα εἶπα: «Εἶδες! νὰ μὴ προειδοποιήσω τὴν Καρολίαν νὰ φυλαχθῇ ἀπὸ τὰ τεχνάσματα τοῦ δουκός.» Διότι ἔχει τεχνάσματα ὁ δούξ, . . . καὶ πρὸς ὅλον τὸν κόσμον μάλιστα.

— Πρὸς ἐμὲ δὲν εἰδείξε τίποτε.

— Τότε καλὰ, εἶπεν ἡ Λεοντία, ἥτις δὲν ἐπίστευσε διόλου τοὺς λόγους τῆς Καρολίνας.

Ἀφοῦ δὲ ἀμίλησε περὶ ἐνδραματίας καὶ στολισμοῦ, ἀνεφώνησεν αἰρῆνης:

— Ἄ! ἐνύσταξα κ' ἐγὼ! εἶνε τῆς ὀδοποιρίας. Ἀῦριον λοιπόν, ἀγαπητὴ μου Καρολίνα. Ἐξυπνάζε πρώϊ;

— Ναί, καὶ σύ;

— Ἐγὼ ὄχι δυστυχῶς· ἀλλ' ἄμ' ἀνοίξω τὰ μάτια μου—μεταξὺ τῶν δέκα καὶ ἑνδεκά, πῶς; — Ἡ δ' εἴρω εἰς τὸ δωμάτιόν σου.

Καὶ ἀνεχώρησεν, ἀπόφασιν ἔχουσα νὰ ἐγερθῇ λίαν πρώϊ, νὰ περιπλανηθῇ πανταχοῦ, ὡς κατὰ τύχην, καὶ νὰ ἰχνηλατήσῃ πᾶσαν οἰκικὴν λεπτομέρειαν. Ἡ Καρολίνα παρηκολούθησεν αὐτὴν ἕνα τὴν ἐγκαταστήσῃ εἰς τὸ δωμάτιόν της, κ' ἐπανῆλθεν εἰς τὸν μικρὸν αὐτῆς θάλαμον, ὅστις ἀπέχει μὲν πολὺ τῶν δωματίων τοῦ μαρκησίου, ἀλλ' εἶχε τὰ παράθυρά του ἀκριβῶς ἐστραμμένα ἀπέναντι τῶν ἰδικῶν του.

Πρὶν ἢ κατακλιθῆ, ἐτακτοποίησε τετραδιά τινα, διότι ἐμελέτα πολὺ, καὶ ἡγάπα νὰ μανθάνῃ. Ἦκουσε σημερινούσαν τὴν πρώτην μετὰ τὸ μεσονύκτιον, καὶ μετέβη νὰ κλείσῃ τὰ φύλλα τοῦ παραθύρου, πρὶν ἀποδυθῆ.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἤκουσε κτύπον ἐπὶ τῶν ἀπέναντι ὕλων, καὶ στρέφουσα τοὺς ὀφθαλμούς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ κρότου εἶδε καταπίπτουσαν εἰς συντρίμματα μίαν ὕλον ἐκ τοῦ φωτισμένου παραθύρου τοῦ μαρκησίου. Ἐκπλαγεῖσα ἐκ τοῦ γεγονότος καὶ τῆς ἐπελευθύνσεως αἰγῆς, ἔτεινε τὸ οὖς, ἀλλ' οὐδένα ἤκουσε κινούμενον, διότι οὐδεὶς ἴσως εἶχεν ἀκούσει. Βαθυμῆδὸν ἦλθον εἰς τὴν ἀκοὴν τῆς συγκεχυμένης ἡχοῦ, ἀσθενεῖς οἰμωγαὶ τὸ κατ' ἀρχάς, εἶτα κραυγαὶ συμπεπιγμένα καὶ εἰδὸς τι ῥόγγου.

— Δολοφονοῦν τὸν μαρκησίον! διανοήθη ἀμέσως, διότι ὁ ἀπαίσιος ἦχος προήρχετο προδήλως ἐκ τῆς κατοικίας του.

Τί νὰ πράξῃ; Νὰ φωνάξῃ, νὰ ἐξυπνήσῃ καὶ νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν δούκα, ὅστις κατώκει ἐτι ἀπωτέρω; Τὸ πρᾶγμα ἤθελε καιρὸν. Ἄλλως δὲ, πρὸς τοιαῦτα ἀγγέλια οὐδεὶς ἐπετρέπετο διαταγμός. Ἡ Καρολίνα ἀνεμέτρησε διὰ τοῦ βλέμματός της τὴν ἀπόστασιν. Εἶκοσι μόνον βήματα εἶχε νὰ διατρέξῃ. Ἄν οἱ κακούργοι εἶχον εἰσχωρήσει εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ μαρκησίου, εἶχον εἰσελθεῖ βεβαίως διὰ τῆς κλιμακῆς τοῦ πυργίσκου τῆς Γρυπός, ὅστις ἦτο ἀπέναντι τοῦ πυργίσκου τῆς Ἀλώπεκος. Ἐκαλοῦντο ἀμφότεροι οὕτω ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ τυμπάνου τῶν θυρῶν των χονδροειδῶς γεγλυμμένων ἐμβλημάτων των. Ἡ κλιμαξὶ τῆς Ἀλώπεκος ἔφερεν ἐντεῦθεν εἰς τὰ δωμάτια τῆς Καρολίνας. Οὐδεὶς δὲ ἠδύνατο νὰ φθάσῃ ταχύτερον αὐτῆς, καὶ ἡ μόνη προσέλευσις τῆς ἠδύνατα νὰ τρέψῃ εἰς φυγὴν τοὺς σφαγεῖς. Ἄλλως τε ἐν τῷ πυργίσκῳ τοῦ Γρυπός ὑπῆρχε καὶ μικρὸν τι φυλακεῖον μετὰ σημάντρου. Ταῦτα πάντα διανοήθη τρέχουσα, κ' ἐνῶ τὰ διανοεῖτο ἐφθασεν ἤδη πρὸ τῆς θύρας, ἣν εὔρεν ἀνοικτήν. Εἶχεν ἐξέλθει ἐκεῖθεν ὁ δούξ, σκεφθεὶς νὰ ἐπανέλθῃ πάλιν τὴν πρώϊαν χωρὶς νὰ προξενήσῃ θορυβὸν, καὶ οὐδόλως φοβούμενος ληστὰς, — γένος ἀγνωστον ἐν τῇ χώρῃ.

Ἐν τούτοις ἡ Καρολίνα, κατεχομένη τούναντιον ὑπὸ τοῦ φαντασιώδους αὐτοῦ φόβου, ἀνέβη ἀπνευστὶ τὴν περιστροφὸν λιθίνην κλιμακα. Οὐδὲν πλέον ἀκούουσα, προухώρησεν εἰς τὸν διάδρομον καὶ ἔστη ἀσθμαίνουσα πρὸ τῆς θύρας τοῦ θαλάμου τοῦ μαρκησίου. Ἐτόλμησε δὲ καὶ νὰ κρούσῃ τὴν θύραν, ἀλλ' οὐδεὶς τῇ ἀπήντησεν. Ἐπέσθη ὅτι δὲν ἦσαν κακούργοι. Ἄλλὰ πόθεν λοιπόν αἱ ἀκουσθεῖσαι κραυγαὶ; Δυστύχημα βεβαίως εἶχε συμβῆ, ἀλλὰ σοβαρὸν πάντως καὶ ταχίαν ἀπαιτοῦν τὴν βοήθειαν. Ὄθησε τὴν θύραν, ἥτις δὲν ἦτο κεκλεισμένη διὰ τοῦ σύρτου, καὶ εὔρε τὸν κ. Βιλλεμέρ ἐκτάδην κείμενον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, πλησίον τοῦ παραθύρου ὅπερ δὲν εἶχε δυνηθῆ ν' ἀνοίξῃ, καὶ οὐτινος εἶχε θραύσει τὴν ὕλον, ὅπως ἀναπνεύσῃ, ὅτε ἡσθάνθη κεραυνόβολον τὴν ἐφοδὸν τῆς πνιγμονῆς.

Ὁ μαρκησίος δὲν ἦτο λιπόθυμος. Παρελθούσης τῆς φρικῆς τοῦ θανάτου, ἡσθάνετο ἐπανερχομένην τὴν ζωὴν. Ἐπειδὴ δὲ εἶχε τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς τὸ παράθυρον, δὲν εἶδεν εἰσελθούσαν τὴν Καρολίαν, ἀλλ' ἤκουσεν αὐτὴν, καὶ ὑποθέτων ὅτι ἦτον ὁ δούξ,

— Μὴ φοβείσαι, εἶπε δι' ἀσθενοῦς φωνῆς, . . . θὰ περάσῃ. Βοήθησέ με νὰ σηκωθῶ, . . . δὲν ἤμπορῶ μόνος μου.

Ἡ Καρολίνα προσέδραμε καὶ ἀνήγειρεν αὐτόν, ἀνδρουμένη διὰ τῆς ἰσχυρᾶς αὐτῆς θελήσεως. Τότε δὲ μόνον, ὅτε εὐρέθη καθήμενος, ἀνεγνώρισεν αὐτὴν ἢ ἐνόμισεν ὅτι τὴν ἀναγνώρισε, διότι τὴν ὄρασιν αὐτοῦ, συγκεκλυμένην ἐτι, κατέκλυζον κύ-

ματα κυανῶ, τὰ δὲ μέλη του εἶχον ἐτι ἀκαμφίαν, ἥτις καθίστα αὐτὰ ἀναισθητὰ πρὸς τὴν ἐπαφὴν τῶν χειρῶν καὶ τῶν ἐνδυμάτων τῆς Καρολίνας.

— Θεέ μου! ὄνειρον εἶνε; εἶπε θεωρῶν αὐτὴν ἐν ἰστούσει. Σεῖς εἶσθε; αἰεῖς;

— Βέβαια, ἐγὼ εἶμαι, ἀπήντησεν ἐκείνη. Σὺς ἤκουσα νὰ στεναζέτε. . . Τί ἔχετε; τί νὰ κάμωμεν; Νὰ φωνάξω τὸν ἀδελφόν σας, πῶς; Ἄλλὰ δὲν τολμῶ ἀκόμη νὰ σὰς ἀφήσω. Πῶς εἶσθε; τί αἰσθάνεσθε;

— Ἐν ἀδελφόν μου! ὑπέλαβεν ὁ μαρκησίος, ἀνακτῶν κατ' ὀλίγον τὴν μνήμην. Ἄ! αὐτός σας ἔφερε; ποῦ εἶνε;

— Δὲν εἶν' ἐδῶ, δὲν γνωρίζει τίποτε.

— Δὲν τὸν εἶδατε;

— Ὅχι. Νὰ ὑπάγω νὰ τὸν φωνάξω;

— Ὄ! μὴ μ' ἀφίνετε.

— Ἔστω, μένω, ἀλλ' ἔχετε ἀνάγκην βοήθειας.

— Τίποτε, τίποτε. Ἡξεύρω τί εἶνε. Δὲν εἶνε τίποτε. Μὴ φοβείσθε, εἶμαι ἡσυχῆς. Καὶ αἰεῖς; . . . εἰσθε ἐδῶ, καὶ δὲν ἤξεύρατε τίποτε;

— Τίποτε ἀπολύτως. Πρὸ τινων ἡμερῶν σὰς ἔβλεπα καταβεβλημένον. . . Ὑπέθετα ὅτι ὄθῃσθε ἀσθενῆς, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμων νὰ ἐξετάσω. . .

— Καὶ πρὸ ὀλίγου. . . λοιπόν. . . ἐφώναξα; πῶς; τί εἶπα;

— Τίποτε. Ἐσπάσατε αὐτὸ τὸ ὑάλι, . . . ὅταν ἐπέσατε ἴσως. Δὲν σὰς ἐπλήγωσε;

Καὶ ἡ Καρολίνα, πλησιάζουσα τὸ φῶς, παρετήρησε καὶ ἔβλεψε τὰς χεῖρας τοῦ μαρκησίου. Ἡ δέξις εἶχεν ἀρκετὰ κοπῆ. Ἀπέπλυε τὸ αἷμα, καὶ ἀφαίρεσασα δεξιῶς τὰ συντρίμματα τῆς ὕλου, ἐπέδεσε τὴν πληγὴν. Ὁ Οὐρβανὸς τὴν ἀφήκε νὰ πράξῃ ὡς ἤθελε, καὶ τὴν θεώρει ἐκπληκτος καὶ συγκεινημένος, ὡς ὁ τραυματίας, ὅστις ἀποκομισθεὶς ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, αἰσθάνεται ὅτι εὐρίσκεται μεταξὺ φιλικῶν χειρῶν. Ἐπανελάμβανε δὲ δι' ἀσθενοῦς φωνῆς:

— Δὲν σὰς εἶπε λοιπόν τίποτε ὁ ἀδελφός μου, ἀλήθεια;

Ἄλλ' ἐκείνη οὐδόλως ἐνόει τὴν ἐρώτησιν καὶ τὴν ὑπελάμβανε μᾶλλον ὡς προῖον νοσηρῆς τινος ἐπιμόνου ἰδέας. Ἴνα διαλύσῃ δ' αὐτὴν ἐντελῶς τῷ διηγήθη ὅτι τὸν ἐνόμισε θύμα δολοφόνων.

— Ἦτο ἀνοησία βεβαίως, εἶπε προσπαθοῦσα νὰ τὸν φαιδρύνῃ· ἀλλὰ τί θέλετε; ὁ φόβος αὐτός μὲ κατέλαθε, καὶ ἔτρεξα εὐθύς, ὡς νὰ ἦτο τυρκατὰ, χωρὶς νὰ εἰδοποιήσω κανένα.

— Καὶ ἂν ὁ φόβος σας ἦτο πρᾶγμα, ἤρχεσθε λοιπόν νὰ βρῆτε μόνη σας εἰς τὸν κίνδυνον;

— Δὲν ἐσυλλογίσθη, μὰ τὴν ἀλήθειαν, τὸν ἑαυτὸν μου, . . . ἐσυλλογίσθη μόνον σὰς καὶ τὴν μητέρα σας. Ὅθ' σὰς ἐβοήθουν ὅπωςδὴποτε νὰ ὑπερασπισθῆτε, δὲν ἤξεύρω διὰ τίνος μέσου, ἀλλὰ

καὶ τὴν εὐρίσκω πάντοτε, . . . ὅθ' ἐφερα ὅπωςδὴποτε περισπαρμόν. Ἄ! ἰδοῦ, ἡ πληγὴ σας ἐπεδέθη, . . . δὲν εἶνε τίποτε. Ἄλλὰ, ἐκτός τούτου τί ἔχετε; Δὲν θέλετε νὰ μοῦ τὸ εἰπῆτε; Οἱ φίλοι σας ἐν τούτοις πρέπει νὰ ἤξεύρουν τί βοήθειαν νὰ σὰς δώσουν. Ὁ ἀδελφός σας. . .

— Ὁ δούξ ἤξεύρει· ἀλλ' ἡ μήτηρ μου τίποτε.

— Ἐνοῶ, δὲν θέλετε. . . δὲν ὄθ' τῆς εἶπῶ τίποτε. Ἄλλὰ ὄθ' μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ φροντίσω ἐγὼ, καὶ νὰ σκεφθῶ μετὰ τοῦ δουκός τί πρέπει νὰ κάμωμεν διὰ νὰ σὰς ἀνακουφίσωμεν. Δὲν ὄθ' σὰς γίνω ἐνοχλητικὴ. Ἡξεύρω πῶς; πρέπει τις νὰ προσφέρεται πρὸς τοὺς πάσχοντας. Ὑπῆρξα νοσοκόμος τοῦ ταλαιπώρου πατρός μου, καὶ τοῦ συζύγου τῆς ἀδελφῆς μου. Ἐλᾶτε. . . μὴ δυσαριστηθῆτε, ὅτι ἤλλα χωρὶς νὰ γνωρίζω. . . χωρὶς νὰ σκεφθῶ. . . Ὅθ' ἐσηκώσεσθε καὶ μόνος σας βεβαίως, ἀργότερα, τὸ ἤξεύρω. Ἄλλ' εἶνε δυσάρεστον νὰ πάτῃ τις καὶ νὰ ἦνε μόνος. Μειδιάτε; Ἄ! νομίζω, κύριε μαρκησίε, ὅτι εἶσθε καλλίτερα. Πῶς τὸ ἤθελα!

— Ἐίμαι εἰς τοὺς οὐρανοὺς! ἀπήντησεν ὁ μαρκησίος. Μὴ ἔχων δὲ συνείδῃσιν τῆς προεχωρημένης ὥρας, προσέθηκε:

— Μείνατε ἀκόμη· δὲν εἶνε ἀργά. Ὁ ἀδελφός μου ἔμεινε ἀρκετὴν ὥραν ἀγγρυπῶν μαζῇ μου. ἐντός ὀλίγου ὄθ' ἐπανέλθῃ.

Ἡ Καρολίνα οὐδεμίαν ἀπετόλμησεν ἐνστασιν, οὐδὲ διελογίσθη κἀν τί ὄθ' ἐσκέπτετο ὁ δούξ εὐρισκῶν αὐτὴν ἐκεῖ, ἢ τί ὄθ' ἔλεγον οἱ ὑπῆρται βλέποντες αὐτὴν ἐπανερχομένην εἰς τὸ δωμάτιόν της. Οὐδ' ὑπέθετε κἀν τὴν ὕβριν τῆς ὑποψίας. Ἐμείνε.

Ὁ μαρκησίος ἤθελε νὰ τῆς ἐμιλήσῃ ἀκόμη, ἀλλὰ δὲν εἶχε τὴν δύναμιν.

— Μὴν ἐμιλήτε, τῷ εἶπεν ἐκείνη. Προσπαθήσατε νὰ κοιμηθῆτε. Σὺς ἠραϊζομαι νὰ μὴ κινηθῶ ἀπ' ἐδῶ.

— Θέλετε νὰ κοιμηθῶ; Ἄλλὰ δὲν ἤμπορῶ. . . Ὅταν ἀποκοιμῶμαι, πνίγομαι.

— Καὶ ὅμως εἰσθε κατακόπος. Οἱ ὀφθαλμοὶ σας κλείονται μόνον των. Πρέπει νὰ ἐνδύσατε εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς φύσεως. Κοιμηθῆτε, καὶ ἂν σὰς ἔλθῃ νέα κρίσις, ὄθ' εἰμ' ἐγὼ ἐδῶ, καὶ ὄθ' σὰς βοηθήσω νὰ τὴν καταβάλετε.

Ἡ ἐμπιστοσύνη καὶ ἡ ἀγαθότης τῆς Καρολίνας ἐπήνεργον μαγικὸν ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς ἀποτέλεσμα. Ἀπεκοιμήθη καὶ ἀνεπαύθη ἡσύχως μίχρη πρώϊας.

Ἡ Καρολίνα εἶχε καλίσαι πλησίον μιᾶς τραπέζης, κ' ἐγνωρίζεν ἤδη τί ἦτον ἡ νόσος του, καὶ ποία ἔπρεπε νὰ ἦνε ἡ θεραπεία της. Διότι ἐπὶ τῆς τραπέζης ἐκείνης εἶχεν εὔρει γραπτὴν ἰατρικὴν παραγγελίαν, γεγραμμένην ὑφ' ἐνός τῶν πρώτων ἰατρῶν τῆς Γαλλίας, καὶ ἐνδεικνύουσαν τὴν

ἀπλήν και λογικὴν τοῦ νοσήματος θεραπείαν. Ὁ μαρκήσιος, ἕνα ἐνθαρρύνῃ τὸν ἀδελφόν του περὶ τοῦ τρόπου τῆς αὐτοθεραπείας του, εἶχε δεῖξει εἰς αὐτὸν τὸ ἔγγραφον ἐκεῖνο, ὅπερ οὕτω ἀπέμεινεν ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς Καρολίνας, ἀναγινωσκούσης αὐτὸ προσεκτικῶς. Ἐξ αὐτοῦ εἶδεν, ὅτι ὁ μαρκήσιος διηγάτο, ἀφ' αὐτοῦ τὸν ἐγνώριζε, πάντῃ ἀντιθέτως πρὸς τὰ παραγγέλματα τοῦ ἱατροῦ, ὅτι δὲν ἤσκειτο σωματικῶς, ἔτρωγε κακῶς και ἠγρύπναι ἀμέτρως. Ἦγνῶει ἂν ἡ ὑποτροπὴ αὐτῆ ὀ ἀπέβαιναν εἰς αὐτὸν θανάσιμος. Ἄν ὅμως παρήρχετο, ἀπόφασιν εἶχεν ἡ Καρολίνα νὰ ἐπαγρυπνήσῃ ἐν τῷ μέλλοντι και νὰ τοιμήσῃ νὰ μεριμνήσῃ περὶ τῆς ὑγείας του, ἔστω και ἂν αὐτὸς διατήρῃ ἀπέναγτί τῆς τὸ ψυχρὸν και κατηφές του ἤθος, ὅπερ ἀπέδιδεν ἡδὴ ἐκεῖνη εἰς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ δυσφορίαν.

Ὁ δούξ ἐπέστρεψε πρὸς τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου. Μὴ εὐρών τὸν ἱατρὸν, ἦτο ἠνάγκασμένος νὰ μεταβῆ πρὸς ἀναζήτησίν του εἰς Ἐβῶ. Πρὶν ἢ ἀπέλθῃ ὅμως, ἠθέλησε νὰ ἴδῃ και πάλιν τὸν ἀδελφόν του. Μόλις δ' ἐχάραττεν ἡ αὐγὴ τὴν πρώτην λευκὴν γραμμὴν τῆς εἰς τὸν δρίζοντα, ὅτε ἐφθασεν ἀθρόβως εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ μαρκησιου. Οὗτος ἐκοιμήτο τότε πραγματικῶς, ὥστε δὲν τὸν ἤκουσεν ἀναβαινοντα· ἠδυνήθη δὲ οὕτως ἡ Καρολίνα νὰ δράμῃ εἰς ἀπάντησίν του ἐπὶ τῆς κλίμακος, ἕνα μὴ τοῦ ἐκφυγῇ κραυγὴ τις ἐκπλήξεως ἐνεκα τῆς παρουσίας τῆς. Ἐξέπληγῃ δὲ τῶνόντι μεγάλως ὁ δούξ, ὅτε τὴν εἶδε κατερχόμενην πρὸς αὐτὸν μὲ τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῶν χειλέων, οὐδ' ἐνόησε τί εἶχε συμβῆ. Ἰπέλαθεν ὅτι ὁ μαρκήσιος τοῦ εἶχε κρύψει τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἡ Καρολίνα ἐγνώριζε τὸν ἐρωτᾶ του, τὸν πόνον του, και ὅτι εἶχεν ἔλθει νὰ τὸν παραγορήσῃ.

— Ἄ! ἀγαπητὴ μου φίλη, εἶπε πρὸς αὐτὴν, δραπτόμενος τῶν χειρῶν τῆς. Μοῦ τὰ ἐνεπιστεύθη δὲ. Ἠλιθαίτε;... εἰσθε ἀγαθὴ, θὰ τὸν σώσετε. Καὶ ἔφερε τὰς χεῖρας τῆς Καρολίνας εἰς τὰ χεῖλη του, μετ' ἀληθοῦς στοργῆς.

— Ἀλλά, εἶπεν αὐτῇ μετὰ τινος ἐκπλήξεως, ἀφοῦ ἤξεύρατε ὅτι ἦτο τόσο κακὰ, διατί τὸν ἀφήσατε αὐτὴν τὴν νύκτα; Καὶ ἀφοῦ ἠλπίζατε ὅτι θὰ τὸν ἐπεριποιούμην, διατί δὲν μὲ εἰδοποιήσατε;

— Τί συνέβη λοιπόν, ἠρώτησεν ὁ δούξ, βλέπων ὅτι δὲν συννοοῦντο.

Ἡ Καρολίνα τῷ διηγήθη τότε δι' ὀλίγων τὰ συμβάντα: ἐνῶ δ' ἐκεῖνος ἀνήσυχος ἐξ ὅσων ἐμάνθανε, συνάδευεν αὐτὴν διὰ τῆς αὐλῆς μέχρι τῆς κλίμακος τῆς Ἀλωπεκῆς, ἡ κυρία Δαργλάδ, ἣτις ἦτο ἡδὴ ὀρθία ὀπισθεν τοῦ παραθύρου τῆς, εἶδεν αὐτοὺς παρερχομένους και συνομιλοῦντας ταπεινῇ τῇ φωνῇ μετὰ τινος μυστηριώδους οἰκειότητος. Ἔστησαν δὲ πρὸς τῆς θύρας και ὡμίλησαν πάλιν. Ὁ δούξ ἀφηγήθη εἰς τὴν δεσπο-

νίδα Σαιν-Ζενέ, ὅτι προσπαθήσας νὰ φέρῃ ἱατρὸν ἕνα ἴδῃ τὸν ἀδελφόν του, ἀλλ' ἐκεῖνη τὸν συνεβούλευσε νὰ παραιτηθῇ τῆς ἰδέας ταύτης. Ἐνόμιζεν ὅτι ἤρκει ἡ ἱατρικὴ ὀδηγία ἣν εἶχεν ἀναγνώσει, και ὅτι δὲν θὰ ἦτο φρόνιμον ν' ἀρχίσῃ νέα θεραπεία, ἀφοῦ τ' ἀποτελέσματα τῆς πρώτης ἦσαν ἡδὴ βέβαια. Ὁ δούξ τῇ ὑπεσχέθη ἀμέσως ν' ἀκούσῃ τὴν γνώμην τῆς, και νὰ ἔχῃ ἐπομένως πίστιν. Ἡ κυρία Δαργλάδ εἶδεν αὐτοὺς σφίγγοντας τὰς χεῖρας, και τὸν δούκα ἐπιστρέφοντα πάλιν και ἀναβαίνοντα τὴν κλίμακα τοῦ Γρυπός.

— Ἀρκετὰ εἶδα! διανοήθη ἡ Λεοντία, και εἶνε περιττὸν νὰ τρέχω ἐξω μὲ τὴν δρόσον τὴν ὁποῖαν διάλου δὲν ἀγαπῶ. Ἡμκορῶ τὸρα νὰ κοιμηθῶ μὲ τὴν ἡσυχίαν μου.

Ἐνῶ δ' ἀπεκοιμήτο πάλιν διελογίζετο:

— Εἶδες ἐκεῖ, αὐτὴν τὴν Καρολίνα! τὴν ἐνόησα ὅτι μ' ἔλεγε ψεύματα. Ἄν ἦτο δυνατόν νὰ σεβασθῇ ὁ δούξ τὴν ἀρετὴν τῆς! Ἀλλὰ τὸ γνωρίζω τὸρα τὸ μυστικόν τῆς. Καὶ ἂν ποτε λάθω τὴν ἀνάγκην τῆς, θὰ κάμῃ ὅ,τι θέλω.

Ἡ Καρολίνα κατεκλήθη ταχέως, ἕνα κοιμηθῇ ταχέως και ἀναλάβῃ πάλιν ταχέως τὴν περιποίησιν τοῦ ἀσθενούς τῆς.

Τὴν ὀγδὸν ὥραν ἦτο ὀρθία κ' ἐθαύρησε διὰ τοῦ παραθύρου τῆς. Ὁ δούξ ἦτο εἰς τὸ παράθυρον τοῦ ἀδελφοῦ του κ' ἐνευσεν εἰς αὐτὴν ὅτι θὰ ἤρχετο εἰς αὐτὴν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ, διὰ τοῦ εσωτερικοῦ τῆς οἰκίας. Μετέβη και αὐτὴ ἀμέσως ἐκεῖ, και ἔμαθε παρὰ τοῦ Γαετάνου, ὅτι ὁ μαρκήσιος εὐρίσκατο κάλλιστα. Πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἐγερωθῆ, και εἶπεν ἡμέσως: — Περιεργον θαύμα! Σήμερον πρώτην φορὰν ἐκοιμήθην μετὰ μίαν δλόκληρον ἐβδομάδα μαρτυρίου. Καὶ δὲν αἰσθάνομαι πλέον τίποτε, ἀναπνέω, μὲ φαίνεται ὅτι ἱατρῶν ἔθην. Εἰς ἐκάστην τὸ ὀφείλω.

— Καὶ εἶνε ἡ ἀλήθεια, ἀγαπητὴ μου φίλη, προσέθηκε ὁ δούξ, εἰς τὸν ἐσώσατε και ὅα μὰς τὸν διατηρήσετε, ἂν θελήσετε νὰ μὰς εὐσπλαγχινοθῆτε.

Ὁ δούξ εἶχεν ἀποφασίσει νὰ μὴ εἶπῃ τίποτε. Τὸ εἶχεν ὀρκισθῆ εἰς τὸν ἀδελφόν του. Κ' ἐντούτοις ἐμαρτύρει ἄκων τὴν ἀλήθειαν, ἐνῶ ἐφρόνει ὅτι ἐτήρει πλήρη ἐχευμένην.

Ἡ ἀλήθεια αὕτη διέλαμψεν ὡς ἀστραπὴ ἐν τῇ διανοίᾳ τῆς Καρολίνας.

— Ἦ λέγετε, κύριε δούξ; ἀνεφώνησε: τί εἶμαι ἐγώ; και τί εἶμ' ἐδῶ, ὥστε νὰ ἔχω τὴν ἐπιτροπὴν;

Ὁ δούξ ἐπρόσθη τὸ καταπτονημένον βλέμμα τῆς Καρολίνας.

— Ἐλάτε, μὲ ποῖον τὰ ἔχετε; τῇ εἶπεν ἀναλαμβάνων τὸ προσωπεῖον τοῦ ἡμίμου μεθιδιαματός του. Τί ἰδέαι σὰς ἔρχονται; δὲν βλέπετε ὅτι λατρεύω τὸν ἀδελφόν μου, ὅτι τρέμω μὴ τὸν

χάσω, και ὅτι ἀναλόγως τῆς βοηθείας τὴν ὑποῖαν τῷ ἐδῶκατε αὐτὴν τὴν νύκτα, σὰς ὀμιλῶ ὡς νὰ ἴσατε ἀδελφὴ μου; Εἶμαι εἰς πλήρη ἀμηχανίαν, δὲν ἤξεύρω τί νὰ σὰς εἶπω, δὲν εἰξεύρω τί λέγω...

Ὁ Οὐρβανὸς καταστρέφεται ἀπὸ τὴν πολλὴν ἐργασίαν. Ἐγὼ δὲν ἔχω ἐπιτροπὴν ἐπ' αὐτοῦ. δὲν θέλει νὰ εἶπῶ εἰς τὴν μητέρα μας, ὅτι τὸ παλαιὸν του νόσημα ἀνεφάνη και πάλιν. Καὶ ἀλλοῶς θὰ ἦτο ἐπικινδυνὸν δι' αὐτὴν. Εἶνε ἀσθενική, ... και ὅα ἤθελε νὰ μένῃ πάντοτε και ν' ἀγρυπνῇ πλησίον του, ... και μετὰ δύο νύκτας ὀ ἀπέθνησκε. Πρέπει λοιπὸν ἡμεῖς οἱ δύο νὰ σώσωμεν τὸν ἀδελφόν μου, χωρὶς νὰ φανῇ, χωρὶς ν' ἀναμιζώμεν ὑπηρετίας και ὑπερηστρίας. Ἐὶ ὑπερηστρίων εἶνε πάντοτε φλόκαρον. Λοιπὸν, εἰσθε γυνὴ μὲ κεφαλὴν και μὲ καρδίαν, ὅπως εἶχα πάντοτε τὴν ἰδέαν; Θέλετε, δύνασθε, τοιμάτε νὰ μὲ βοηθήσετε σοβαρῶς νὰ τὸν περιποιηθῶμεν μυστικῶς, ν' ἀγρυπνώμεν ἀλληλοδιαδόχως πλησίον του πολλὰς ἐσπέρας, και νύκτας πολλὰς ἐν ἀνάγκῃ, νὰ μὴ τὸν ἀφήσωμεν μόνον του μηδὲ μίαν ὥραν, ἔστω και ἐπὶ μίαν μόνον ὥραν νὰ μὴ κατορθώσῃ ν' ἀσχοληθῇ μ' ἐκεῖνα τὰ κατηραμένα βιβλία του; δὲν χρειάζεται τίποτε ἄλλο, εἶμαι πεπεισμένος, εἰμὴ πλήρη πνευματικὴν ἀνάπαυσιν, ὅπιν ἀρκετὸν, ὀλίγον περίπατον, και νὰ ἐνομιῆται νὰ τρώγῃ. Πρὸς τοῦτο ἠπαιτεῖται ἡ δεσποτική, μάλιστα ἡ δεσποτικὴ αὐθεντία προσώπου τοῦ ὁποῖου νὰ μὴ στενωχωρῆται μήπως τὸν δυσχεροστέσῃ, καρδίαν ἀφοσιωμένην, οὐχὶ λεπτολόγου, οὐτε δυσπρόσβου, ὅτε δυσπίστου χωρὶς λόγον, ἣτις νὰ ὑποφέρῃ τὰς ιδιοτροπίας του, και τὰς αἰφνιδίας ὀρμὰς τῆς ἐξημμένης του εὐγνωμοσύνης, ἐν ἐνὶ λόγῳ φίλη ἀληθινή, ἣτις νὰ ἔχῃ ὄλην τὴν ἀθρότητα και τὴν νοσημοσύνην τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, διὰ νὰ τὸν κάμῃ νὰ ὑποφέρῃ και ν' ἀγαπήσῃ ἴσως τὸν ζυγόν τῆς. Λοιπὸν, Καρολίνα, σεις μόνη ἐδῶ δύνασθε νὰ γείνετε αὐτὸ τὸ πρόσωπον. Ὁ ἀδελφός μου ἔχει πρὸς σὰς μεγάλην ὑπόληψιν, βαθύτατον εἶδος, νομίζω δὲ και εἰλικρινῆ φιλίαν. Δοκιμάσετε νὰ τὸν κυβερνήσετε μίαν, δύο ἐβδομάδας, ἕνα μῆνα ἴσως, διότι ἂν δυνήθῃ σήμερον νὰ ἐγερωθῇ, θὰ ἔλθῃ ἐδῶ πάλιν τὸ βράδυ νὰ φυλλολογήσῃ και νὰ κρατῇ σημειώσεις. Ἄν κοιμηθῇ και τὴν ἐπομένην νύκτα, θὰ νομισθῇ ὅτι ἔγεινε καλὰ, και τὴν ἄλλην ἐσπέραν δὲν θὰ πλαγιάσῃ. Βλέπετε τί ἔργον πρέπει ν' ἀναλάβωμεν. Ἐγὼ ἔχω πᾶσαν ἀπόφασιν και πᾶσαν ἀφοσίωσιν, ἀλλὰ μόνος μου δὲν θὰ κατορθώσω τίποτε. Ὁα τοῦ γείνου ὀχληρῶς, θὰ βαρυνθῇ νὰ βλέπῃ μόνον ἐμὲ, και ἡ ἀγανάκτησίς του θὰ ματαιώσῃ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μερίμνης μου. Εἰς σὰς ὅμως, ἣτις εἰσθε γυνὴ, ἣτις θὰ γείνετε ἐκουσίως φύλαξ του, γενναία, σταθερὰ και ἠπία, ἣτις θὰ ἔχετε και ὑπομονὴν και ἐπιμονὴν, ὡς μόναι αἱ γυναῖκες τὸ κατορθοῦσι, σὰς ἐγγυῶμαι ὅτι θὰ

ὑποταθῇ χωρὶς πείσμα, και ὅτι βραδύτερον, ἀφοῦ παρέλθωσιν αἱ κρίσεις, θὰ σὰς εὐλογήσῃ ὅτι τὸν ἐστενοχωρήσατε.

Ἡ δολερὰ αὕτη τῶν πραγμάτων παράστασις διέλυσε ἐντελῶς τὴν ἄριστον και στιγμιαίαν ὑποψίαν τῆς Καρολίνας.

— Μάλιστα! ἀπήντησεν ἀδιστακτως, θὰ γείνοιται αὕτη φύλαξ. Σὰς τὸ ὑπόσχομαι. Σὰς εὐχαριστῶ ὅτι μ' ἐξελέξατε, και οὐδέμιν μοι ὀφείλετε εὐγνωμοσύνην. Ἐχω συνειθίσει τὸ ἔργον τῆς νοσοκόμου, και οὐδένα μοι προξενεῖ κόπον. Θεωρῶ τὸν ἀδελφόν σας, ὡς τὸν θεωρεῖτε και σεις, τόσο σεβαστὸν και τόσο ἀνώτερον παντός ὅ,τι γνωρίζω, ὥστε ἐν' εὐτύχημα και τιμῇ μου νὰ τὸν ὑπερηστῆσω. Ἐλάτε λοιπὸν νὰ συνεννοηθῶμεν πῶς θὰ διανεμώμεν τὸ ἀγαθὸν αὐτοῦ ἔργον, χωρὶς νὰ διεγείρωμεν κύκλω μας ὑποψίας περὶ τῆς καταστάσεώς του. Ἐν πρώτοις θὰ μένετε σεις τὴν νύκτα εἰς τὸ δωμάτιόν του.

— δὲν θὰ θελήσῃ.

— Τότε κάμνομεν ἄλλο. Ἄπ' ἐδῶ ἡ ἀναπνοὴ του ἀκούεται. Εἰς αὐτὸν τὸν σφῆν ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ κοιμηθῇ ἐξαιρέτα, τυλιγμένος μ' ἐν ἐπανωφόριον. Διανοκτερεύομεν ἐκεῖ ἀλληλοδιαδόχως, σεις κ' ἐγὼ, και κατόπιν βλέπομεν.

— Ἐξαιρέτα.

— Τὸν ἐξυπνᾶτε πρῶτῃ, διὰ νὰ συνειθίσῃ νὰ κοιμᾶται τὴν νύκτα, και τὸν φέρετε νὰ προγευματίσῃ μαζῇ μας.

— Ἄν τὸν καταφέρετε νὰ σὰς τὸ ὑπόσχεθῇ.

— Ὁα δοκιμάσω. Εἶνε ἀπολύτως ἀναγκαῖον νὰ τρώγῃ πλέον ἢ ἀπαξ ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ὀρῶν. Τὸν πηγαίνωμεν ἔπειτα ὀλίγον περίπατον ἢ τὸν κρατοῦμεν μαζῇ μας εἰς τὸ ὕπαιθρον μέχρι τῆς μεσημβρίας. Τὴν ὥραν αὐτὴν ἐπισκέπτεσθε ὁμοῦ τὴν μαρκησίαν. Ἐπειτα ἐργάζομαι ἐγὼ μαζῇ τῆς ἔως εἰς τὰς πέντε, κατόπιν ἐνδύομαι...

— Μία ὥρα σὰς ἀρκεῖ. Τότε πηγαίνετε και τὸν ἐπισκέπτεσθε εἰς τὴν βιβλιοθήκην. Ὁα ἤμωι κ' ἐγὼ ἐκεῖ.

— Ἦστω. Γευματίζομεν ἔπειτα μαζῇ, τὸν κρατοῦμεν εἰς τὴν αἴθουσαν ἔως εἰς τὰς δέκα, και μετὰ ταῦτα τὸν ἀκολουθεῖτε εἰς τὸ δωμάτιόν του.

— Ὁλα αὐτὰ εἶνε λαμπρὰ: ἀλλ' ὅταν ἡ μήτηρ μου ἔχῃ ἐπισκέψεις, μὰς ἀφίνει ἐλευθέρους. δὲν ἡμπορούσατε, αὐτὰς τὰς στιγμὰς, νὰ ἐρχεσθε νὰ συνομιλήτε μαζῇ μας μίαν δύο ὥρας;

— Ὁχι συνομιλίαν, ἀπήντησεν ἡ Καρολίνα. Ὁα ἔρχομαι νὰ τοῦ ἀναγινώσκω κἄτι τί, διότι πρέπει νὰ σκεφθῆτε ὅτι δὲν θὰ δυνήθῃ νὰ διέρχεται ὅλον αὐτὸν τὸν καιρὸν χωρὶς ἀσχολίαν ἐνδιαφέρουσαν. Ὁ ἀναγινώσκω δὲ εἰς τρόπον ὥστε νὰ τὸν ἀποκοιμίζω σιγά, σιγά. Ἐπιμεθᾶ λοιπὸν σύμφωναι. Ἀλλὰ σήμερον θὰ μὰς ἐμποδίσῃ ἡ κ. Δαργλάδ.

— Σήμερον ἀναλαμβάνω ἐγὼ ὄλα, καὶ ἡ κυρία Δαργλὰδ ἀναχωρεῖ αὐριον τὸ πρωῖ· ὥστε ὁ ἀδελφός μου ἐσώθη καὶ σεις εἰσθε εἰς ἄγγελος.

Ἔπεται συνέχεια.

Η ΤΙΜΟΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗΝ ΗΛΙΚΙΑΝ.

Ἡ τιμότης εἶνε ἰδιόζουσα ὄλος ἀρετὴ, καθότι ὑπάρχουσι οὐχὶ μόνον βασιμίδες ἀλλὰ καὶ κατηγορίαι τιμιότητος. Ὀλίγιστοι ἄνθρωποι ἔχουσι πάντα τὰ εἶδη τῆς τιμιότητος. Οὗτος μὲν, δικαίαν κεκτημένος ὑπόληψιν τιμιου ἀνθρώπου, καὶ οὐδὲ λεπτόν καταδεχόμενος νὰ καταχρασθῆ ἐν δοσοληψίᾳ, πωλεῖ πρὸς φίλον του ἄνευ τύφως συνειδήτος ἵππον, ὃν γνωρίζει ἔχοντα ἀθεράπευτον ἐλάττωμα· ἡ τιμιότης τοῦ ἀνθρώπου τούτου σταματᾷ πρὸ τῆς θύρας τοῦ σταύλου. Ἄλλος, φρίττων μόνον εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ κλέψῃ χρήματα, οὐδέποτε οὐκ ἀποδίδει ὅσα ἐδανείσθη. Ἄλλος δὲ ἀποδίδει μὲν τὰ χρήματά σας ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὰ βιβλία σας.

Ἐπηρετᾷ τιμιώτατοι ἄλλως ὑπικρισθῆν ὀπωρικὰ ἢ ποτήριον ποτοῦ ἢ γλύκισμα· ἡ ἐλαστικὴ των τιμιότης δὲν περιλαμβάνει εἰς τὰ πράγματα, ἅτινα πρέπει νὰ σέβωνται, ὅσα τρώγονται ἢ πίνονται. Πολλοὶ θὰ ἐνόμιζον ἑαυτοὺς ἀτιμασθέντας ἂν ὑπέθετον αὐτοὺς ὅτι δολιεύονται εἰς τὸ χαρτοπαίγιον· ἀλλ' ἂν ἡ τύχη ἢ ὁ δόλος καταστήσῃ αὐτοὺς κοινωνοὺς μυστικοῦ τοῦ ὁποίου ἢ κοινοποίησις θὰ ἐπιδρᾷ βεβαίως ἐπὶ τῆς τιμῆς των χρεωγράφων, τρέχουσι καὶ παίζουσι ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ, οὐδὲ ὄλος θεωροῦντες ἑαυτοὺς ἀξιόμειμπτους.

Πόσοι ἀπατοῦν τὸ δημόσιον ἀπαλαττόμενοι, ὡς ἂν δύνανται, των εἰς αὐτὸ ὑποχρεώσεων ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι τὸ Κράτος δὲν εἶνε ὀφισμένον πρόσωπον! Ἄλλ' εἶνε πλέον τι τοῦ ἐνός προσώπου, εἶνε ἄθροισμα πολλῶν, ἀντιπροσωπευόντων ὅ,τι ἱερώτατον ἐν τῷ κόσμῳ, τὸν νόμον. Ἐν τούτοις πολλοὶ μὲ ἐλαφρὸν συνειδήσειν ἐκτελοῦσι τὴν ἀπάτην ταύτην, ἂν καὶ, διὰ ν' ἀγάγῃσιν αὐτὴν εἰς πέρας, ἀναγκάζονται ἐνίστε νὰ καταφεύγῃσι καὶ εἰς τὸ ψεῦδος.

Δὲν δύναμαι ν' ἀναμνησθῶ, ὡς πρὸς τοῦτο, χωρὶς νὰ γελᾶσω καὶ συγκινηθῶ συγχρόνως, φίλου μου τινός, ὅστις ἐν πάσαις τοῦ βίου ταῖς περιστάσεσι καὶ πρὸ πάντων ἐν τοῖς χρηματικοῖς ζητήμασι διατηρεῖ ἀκαμφθῆσαν ἀρχῶν, ἀπόλυτον τιμιότητα, ἔξοχον ἀδρότητα μέχρις ἵπποτισμοῦ προχωροῦσαν. Οὗτος λοιπὸν ὁ φίλος μου ἐπέστρεφεν ἐκ Βελγίου μετὰ τῆς πενθερᾶς του. Ἡ κατὰ πάντα ἀρίστη γυνὴ εἶχεν ἀγοράσει κομψότατα τριχαπτα, ἅπερ ἐπιδειξίως εἶχε κρύψει ἐν τῷ κ-

σωτίῳ ὑπὸ τὰς ἐσθῆτας αὐτῆς. Ὡς ἔφθασαν εἰς τὰ σύνορα, ὁ γαμβρός αὐτῆς τῇ λέγει:

— Μὴ λησμονήσετε νὰ δηλώσετε ταῖς ταυτέλαις σας εἰς τὸν τελωνειακὸν σταθμὸν.

— Καθόλου ἀπήντησεν αὐτῇ! δὲν ἔχω εἰς τὸν νοῦν μου νὰ πληρώσω ἕνα σωρὸ τελωνειακῶν.

— Ἄλλὰ πρέπει νὰ τὰ πληρώσετε.

— Πρέπει! διατί πρέπει;

— Διότι ὑπάρχει νόμος ὁ ὁποῖος ὑποβάλλει εἰς τέλος τὰ εἰσαγόμενα πράγματα.

— Νόμος!... μήπως ἐγὼ τὸν ἔκαμα αὐτὸν τὸν νόμον; ἔζητησεν τὴν γνώμην μου ὅταν τὸν ἔκαμαν; Ἐμένα μού φαίνεται ἀνόητος αὐτός ὁ νόμος· μού φαίνεται ἄδικος, καταθλιπτικός... καὶ δὲν ἐνοῶ πῶς ἕνας φιλελεύθερος ὅσν ἐσὺς ἐπιδοκιμαζέει μίαν τέτοιαν τυραννίαν. Θὰ προσπαθῆσω νὰ τὸν ἀποφύγω αὐτὸν τὸν νόμον, εἶνε δικαίωμα μου.

— Ἄλλ' εἶνε λαθρεμπόριον, μητέρα, καὶ τὸ λαθρεμπόριον εἶνε ἀπάτη...

— Ἀρκεῖ! εἶπε ξηρῶς. Δὲν ἔχετε τὴν ἀξίωσιν, πιστεύω, νὰ μὲ διδάξετε τί πρέπει νὰ κάμω. Λοιπὸν σιωπήσατε.

Ἐσιώπησε· ἀλλ' ὅταν ἤλθεν ἡ ὥρα τῆς ἐξετάσεως των κειρωτίων καὶ ὁ τελωνὴς ἠρώτησεν αὐτοὺς ἂν εἶχόν τι πρὸς δηλώσειν, ὁ φίλος μου, μετὰ τῆς ἰδιαζούσης εἰς αὐτὸν ἀταραξίας, ἀπήντησε:

— Ναι, κύριε, ἡ κυρία ἔχει τριχαπτα, τὰ ὅποια νομίζω πρέπει νὰ πληρώσουν εἰσαγωγικὸν τέλος.

Φαντάζεσθε τὴν ὄργην τῆς πενθερᾶς. Οὐδὲν ἠδύνατο νὰ εἴπῃ παρόντος τοῦ τελωνοῦ. Ἐδέησε ν' ἀνοίξῃ τὸ κιβώτιον αὐτῆς, ν' ἀναπτύξῃ πάντα τὰ τριχαπτα καὶ ν' ἀποτίσῃ τέλος, ὅπερ ἐφάνη εἰς αὐτὴν ὑπερβολικόν. Εἰς ἕκαστον δέμα τριχαπτῶν ὅπερ ἐδείκνυε, εἰς ἕκαστον ποσὸν χρημάτων ὅπερ κατέβαλλε ἐξηκόντιζε μανιῶθ κατὰ τοῦ γαμβροῦ τῆς βλέμματα καὶ ὑποκώφους ἐπιπλήξεις, ἅς οὗτος ἐδέχετο μὲ ἀδιάπτωτον ἀπάθειαν.

Ἄλλὰ τὸ ἐπεισόδιον ἔληξεν ὄλος ἀπροσδοκῆτως. Ἡ τιμιότης ἐπιδρᾷ οὕτω καὶ πρὸς ἐκείνους ἐπι οὖς καταδικάζει ἢ ἐξοργίζει, ὥστε μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ τελωνοῦ, ὡς ἔμειναν μόνοι οἱ δύο ταξιδιώται, ἡ πενθερὰ τοῦ φίλου μου ἐστράφη πρὸς αὐτόν, καὶ μετὰ στιγμιαίαν σιγὴν ἀναγκάσθησεν αὐτόν:

— Γαμβρό μου, τῷ εἶπε, εἶσαι λαμπρὸς ἄνθρωπος καὶ πρέπει νὰ σὲ φιλήσω.

Πῶς ἄγει ἡμᾶς ἡ μακρὰ αὕτη προεισαγωγὴ; πῶς ἄγουσιν ἡμᾶς αἱ φιλοσοφικαὶ αὗται σκέψεις; εἰς ἰδιαίτερόν τι γεγονός ἐξ οὗ ἐγεννήθησαν, καὶ ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς μελέτης ταύτης, ὅπερ εἶνε ἡ τιμιότης κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν.

Ἀπὸ τινῶν ἐτῶν εὐρίσκουμαι εἰς ἐμπιστευτικὰς σχέσεις μετὰ μητρός τινος, ἧτις μ' ἀποκαλεῖ γε-

λῶσα ἠθολόγον σύμβουλον τῆς. Ὅσακις δ' ἐν τῇ ἀνατροφῇ των τέκνων τῆς ἀναφέρεται ἐνδιαφέρον τι ζήτημα, μοὶ τὸ ἀνακοινᾷ, ἐκ τούτου δὲ συνάπτεται μεταξὺ ἡμῶν ἀλληλογραφία, ἐν ἣ ἡ μήτηρ μὲν ἐκτίθησιν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὰ πρὸς τὸ ζήτημα τούτο τῆς ἀγωγῆς ἀναφερόμενα γεγονότα, ἐγὼ δ' ἀπαντῶ ἐκφέρων τὴν γνώμην μου.

Ἀφίνω τὸν λόγον λοιπὸν εἰς τὴν μητέρα.

2 Ἰουλίου 1876.

«Σεβαστὲ μοι φίλε, ἀπὸ ἀυτῶ ἐτῶν ὁ υἱός μου, ὡς εἰξέυρετε, μοὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν πολλὰ πράγματα νὰ σκεφθῶ καὶ πολλὰ νὰ μάθω. Σήμερον μὲ φέρει εἰς μεγάλην ἀμνησίαν. Ὅλοι αἱ περὶ κληρονομικότητος ἰδέαι μου ἀνετράπησαν. Ἐπίστευα ὅτι τὸ καλὸν δένδρον καλοῦς θὰ παραγάγῃ καρποῦς. Μία ἀπὸ τὰς χαρὰς μου, ὅτε ὑπανδρεύθη τὸν σύζυγόν μου, ἦτο ὅτι τὰ τέκνα τὰ ὅποια ἐμελλον ν' ἀποκτήσω ἀπὸ τούτου ἀνδρα θὰ ἦσαν ἐξόχως τίμα ἐκ γενετῆς. Γεγονός τι ἐτάραξεν ὄλος μου τὰς ἐλπίδας.

Ἡ γραῖα θεία μου, ἧτις συγκατοικεῖ μὲ ἡμᾶς ἔχει τὴν συνήθη παρὰ ταῖς ὑμῶν αὐτῆς μανίαν των προμηθειῶν. Ἐνθυμείσθε ὅτι τὰ πλήρη ἀσπροφρούχων ἐρμάρια ἦσαν ἡ ὑπερηφάνεια των παλαιῶν οἰκοδεσποινῶν καὶ τὰ πλήρη γλυκισμάτων ἐρμάρια ἡ χαρὰ των. Ἡ γραῖα θεία μου ἔχει λοιπὸν ἐν συρτάριον, εἰς τὸ ὅποιον κλείει δύο τρεῖς ὀκάδας σακχάρους, εἰς τεμάχια, ὅπως ἐξασφαλίσθῃ ἐκ προτέρων καὶ ἐπὶ ἕνα μῆνα ὅτι ἄνευ ἐμποδίου τινός θὰ πίνῃ τὸν καφὲν μὲ τὸ γάλα τὸ τὸ πρωὶ καὶ τὸν μερὸν μὲ τὸ ἀνθόνερο τῆς ἐσπέρας. Ἡ ἀνεγκυετικὴ ἐπιδειξίτης τοῦ ὀκατωῦς υἱοῦ μου ἀνεκάλυψε ταχέως τὸν θησαυρὸν τούτου, ἅμα δὲ ἡ γραῖα θεία δὲν εἶνε ἐν τῷ δωματίῳ τῆς, ὁ μικρὸς λαθροθήρας ἐμβαίνει εἰς αὐτὸ προσεκτικῶς, ξεκρεμᾷ τὸ κλειδίον τοῦ συρταρίου, οὕτως ἀνεκάλυψε τὴν κρύπτην, λαμβάνει τεμάχια τινὰ σακχάρους καὶ ἀπέρχεται μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐπανέλθῃ πάλιν. Ἔως εἶδῶ βεβαίως τὸ πρᾶγμα δὲν εἶνε ὀσβαρὸν· ἡ ἠθικὴ πολλῶν παιδιῶν δὲν ὑφύεται πάντοτε ὑπεράνω τῆς ἠθικῆς των ὑπηρετῶν, ὅστινες τὴν ὑφαίρεισιν ἐδέσματος ἢ ὀπώρας δὲν θεωροῦσι κλοπὴν. Ἐν τούτοις ἐν πρᾶγμα μὲ λυπεῖ: ὅτι ξεκρεμᾷ τὸ κλειδίον!

Ἄν τὸ συρτάριον ἦτο ἀνοικτόν, ἂν ὁ πειρασμὸς κατελαμβάνε αὐτὸ ἀφηνιδίως, ἂν ὑπέκυπτεν εἰς αὐτὸν μίαν μόνην φεράν, θὰ τὸ συνεχώρου, ἀλλ' ἡ προμελέτη, ὁ συνδυασμὸς, ἡ ὑποτροπὴ ἀποτελοῦσιν ἀληθῆ κλοπὴν. Βλέπετε κάλλιστα ὅτι ἐκτελεῖ κακὴν πράξιν, διότι ἐκτελεῖ αὐτὴν κρυφίως· ἡ μετριότης αὐτοῦ μάλιστα ἐν τῷ ποσῷ τῆς ἀφαιρουμένης σακχάρους, ἡ τέχνη αὐτοῦ ὅπως κατὰ διαλείμματα ὑφαίρῃ αὐτὴν δεικνύει δολιότητα πνεύματος, ἡ ὅποια μὲ ἐμβάλλει εἰς

μεγάλην ἀνησυχίαν. Ἡ γραῖα θεία μου, ἡ ὅποια κρατεῖ τὸ συρτάριόν τῆς ἐν τάξει ὡς κατὰ στυγόν, μοὶ εἶπε: «Τὴν τρίτην ἐπῆρε δύο κομμάτια, τρεῖς τὴν τετάρτην, καὶ ἐν μόνον τὴν κυριακὴν»· ἐλυπηθῆν περισσότερο διὰ τὴν ἐπιδειξίτητα μὲ τὴν ὅποιαν ἤθελε νὰ κρύψῃ τὴν μικρὴν κλοπὴν του, παρὰ δι' αὐτὴν ταύτην τὴν κλοπὴν. Ἔγω ἄδικον νὰ λυπῶμαι; Ἀποκριθῆτέ μου.»

Τῇ ἀπήντησα ἀμέσως: «Μὴν ἀνησυχῆτε πολὺ οὐδὲ πολὺ γρήγορα. Τὰ παιδιά πολλάκις ἔχουσι ἐν ἑαυτοῖς τι προσιδιάζον εἰς τοὺς ἀγρίους. Οἱ ἄγριοι δὲ ἔχουσι λίαν συγκαχυμένην ἰδέαν τῆς ἰδιοκτησίας· ἡ διαφορὰ τοῦ ἰδικοῦ σου ἀπὸ τὸ ἰδικόν μου συνίσταται εἰς τὸ νὰ λαμβάνω τὸ ἰδικόν σου ὅπως τὸ καταστήσω ἰδικόν μου. Εἰς τὸν πολιτισμὸν ἀνήκει ἡ τιμὴ ὅτι ἀνύψωσεν εἰς περιωπὴν ἀρετῆς καὶ καθήκοντος τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ ἄλλου· ὡς καθῆκον λοιπὸν ἐμπεριλαμβάνεται ἐν τῇ ἀγωγῇ καὶ πρέπει νὰ διδαχθῇ εἰς τὸν υἱόν σας· προσθέσατε ὅτι σπουδαιότατος λόγος τῆς κλοπῆς ταύτης εἶνε ἡ λιμναργία. Λοιπὸν μὴν ἀνησυχῆτε παρὰ πολὺ. Οὐδεμίαν ἰδιαίτεραν κλίσην πρὸς τὸ κακὸν διαβλέπω ἐν τῷ υἱῷ σας. Ἄλλ' ἀρχίσατε τὴν θεραπείαν τὸ ταχύτερον.»

Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἔλαβον τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν

10 Ἰουλίου 1876.

«Ἡ ἀνησυχία μου μετεβλήθη εἰς βαθεῖαν θλίψιν. Οὐδεμίαν πλέον ἀμφιβολία, ὁ υἱός μου δὲν εἶνε τίμιος. Κρίνατε μόνος σας. Ἐκάστην πρωίαν μεταβαίνει εἰς γειτονικὸν ἐκπαιδευτήριον καὶ ἐπιστρέφει τὴν ἐσπέραν. Ἐνεκα τῆς ἀπουσίας αὐτοῦ ἐπὶ βλόκληρον τὴν ἡμέραν ἐκ τῆς οἰκίας προὔπιλογιόσαμεν ὅσα ἀπαιτοῦνται διὰ τὰ γέυματα αὐτοῦ καὶ τὰ παιγνίδια καὶ τῷ δίδομεν τ' ἀναγκαιοῦντα χρήματα.

Μολοντί δὲν κρατῶ τὰ κατὰ στυγὴ μου τόσον τελείως ὅσον ἡ θεία μου τὸ συρτάριόν τῆς, ἐν τούτοις κάμνω κ' ἐγὼ τοὺς λογαριασμούς μου καὶ θέλω νὰ τοὺς κάμω. Μεγάλως λοιπὸν ἐξεπλάγην ὅτε ὑπόπτεισα ὅτι ὁ υἱός μου ἐφούσκωσε τὸ μαθητικὸν του βιβλάντιον δαπάναις τοῦ ἰδικοῦ μου. Κατ' ἀρχὰς ἀπέκρουσα ταιαύτην ὑπόνοιαν μοὶ ἐφάνετο ὅτι τὸν ἐσυκοφάντων· ἀλλὰ χθὲς προσκλήθεισα ἕνεκα ἐπισκέψεως εἰς τὸν κῆπον, ἀφῆκα τυχαίως παρὰ τὸ ἐργόχειρόν μου τὸ μικρὸν χρηματοφυλάκιόν μου, τοῦ ὁποίου πρὸ μικροῦ εἶχον ἀριθμῆσει τὸ ἐμπεριεχόμενον. Ἦτο κυριακὴ καὶ ὁ υἱός μου δὲν ἔλειπεν εἰς τὸ σχολεῖον. Καταβαίνω εἰς τὸν κῆπον, ὅπου μ' ἐπερίμενε μία φίλη μου. Ὁ υἱός μου ἐπαίξε μὲ τὴν ἀδελφὴν του. Βισέρχομαι εἰς τὴν δειροδοτικὴν μετὰ τῆς φίλης μου, ὅτε αἰφνης διὰ μέσου των δένδρων, βλέπω ὅτι τὸ παιδίον ἀνέβη εἰς τὸ παρὰ τὸν κῆπον δωματίον καὶ μετὰ δύο λεπτὰ ἐπανῆλθε, τετα-

ραγμένον. Ἀναβαίω κ' ἐγὼ καὶ τρέχω εἰς τὸ χρηματοφυλάκιόν μου. Ἐλείπεν ἐν φράγῳ καὶ ἐν πεντηκοντάλεπτον. Ἡ λύπη μου δὲν εἶχεν ὄριον.

Κατέπεσα εἰς ἐν ἀνάκλιτρον κλαίουσα. Βεβαίως τὰ παιδία νομίζουσι ὅτι εἶνε ἰδικὰ των ὅσα ἔχουν οἱ γονεῖς των, καὶ κλέπτονται ἴσως ὅτι ἀφαιροῦν ἰδικόν των πράγμα. Τὸ σφάλμα των προέρχεται, ἂς τὸ πιστεύσω, ἐξ ἀμαθείας, ἐκ πλάνης τινός τῆς συνειδήσεως· ἀλλ' ἴσως εἶνε καὶ τὸ σπέρμα ἠθικῆς νόσου ἀνάτου. Οἱ κακοὶ ἄνθρωποι ἀπὸ τοιαῦτα ἀρχίζουσι. Τὴν πρόωρον αὐτὴν πρὸς τὸ κακὸν ῥοπήν δεικνύουσιν ἐνίοτε τέκνα ἐντιμοτάτων γονεῶν. Ὁ υἱὸς ἐνός των προσφιλεστάτων φίλων μας, ἀπεβλήθη, δεκαεξαέτης τοῦ Δουλείου ὅπου ἐσπούδαζε, διότι ἔκλεψε πέντε φράγκα ἀπὸ ἐνα συμμαθητῆν του. Ἄν μᾶς συνέβαινε τοιοῦτο δυστόχημα, δὲν εἰξέμεν τί θὰ κάμῃ ὁ σύζυγός μου. Φρίττω συλλογισμένη ὅτι δύναται νὰ μάθῃ τὴν κλοπὴν τοῦ υἱοῦ του! Τί νὰ κάμῃ; πῶς νὰ κόψῃ ἀπὸ τὴν βίαν του, πῶς νὰ καταπιεῖ μὲν γονεῖς τὸ ἐλάττωμα τοῦτο; Ἐγὼ πιστεύω εἰς ἐκείνας μόνον τὰς ἠθικῆς θεραπείας, ὅσων ἰατρός εἶνε αὐτὸς ὁ πάσχων.

Μία δοκιμασία μοὶ χρειάζεται, μία ἀποφασιστικὴ, βίβλική δοκιμασία, ἡ ὅποια νὰ μοὶ ἀνοίξῃ τὴν ψυχὴν του καὶ νὰ τὴν ἀνοίξῃ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιον. Πρέπει νὰ μάθῃ τί συμβαίνει ἐκεῖ μέσα, τί κρύπτεται... Πρέπει νὰ μάθῃ ὅποιον εἶνε, ὅσον ἰσχυρὸν εἶνε τὸ εἶδος αὐτοῦ τέρας τὸ ἐμφωλεῦον εἰς τὰ σπλάγγνα τοῦ τέκνου μου. Ἄν εὑρετὴ κανὲν μέσον γράψετε μοι, ἂν εἴρω ἐγὼ θὰ σᾶς τὸ γράψω.»

15 Ἰουλίου 1876.

«Ἐβήρηκα. Αὐριον θὰ κάμῃ τὴν ἀπόπειραν. Ἐπιχειρῶ σοβαρότατον, πράγμα, ἀλλ' εἶνε ἀνάγκη. Τρέμω ὅπως τὴν παραμονὴν ἐγχειρίσω, ἀπὸ τὴν ὅποιαν θὰ ἐξέλθῃ ἡ ἀπόφασις τοῦ ἰατροῦ, ὅστις θὰ εἴπῃ:— Ὁ υἱὸς σας θ' ἀποθάνῃ! » ἢ «Ὁ υἱὸς σας θὰ σωθῇ! »

Μετὰ δύο ἡμέρας.

«Ἰδοὺ τί συνέβη. Ἡμεῖς καὶ οἱ τρεῖς ἐν τῇ μικρῇ αἰθούσῃ, ὁ σύζυγός μου, ὁ υἱός μου καὶ ἐγὼ. Τὸ παιδίον ἔγραφε τὸ μάθημά του. Τότε διὰ φωνῆς συγκεκνημένης, ἦν ἐν τούτοις προσεπάθον νὰ καταστήσω ἡσυχον:

— Ἐγὼ μίαν δυσάρεστον εἰδήσιν νὰ σοὶ ἀναγγείλω, εἶπα εἰς τὸν σύζυγόν μου.

— Ποῖαν;

— Ἀγαπᾶς ὅπως καὶ ἐγὼ τὸν μικρὸν ὑπερήτην μας, τὸν Γιάννην;

— Βέβαιον τὸν ἔχομεν ἀπὸ μικρὸν παιδίον εἰς τὸ σπίτι μας. Εἶνε παιδίον τιμίων γονεῶν καὶ πιστῶν ἀνθρώπων μας. Τὸν ἀγαπᾶ πολύ. Τί συμβαίνει;

— Οἱ ἔπαινοι σου καθιστοῦν δύσκολον τὴν ἀπάντησίν μου.

— Λέγε.

— Νομίζω ὅτι ὁ Γιάννης δὲν εἶνε τίμιος.

— Ὁ Γιάννης δὲν εἶνε τίμιος! ἀδύνατον.

— Ἄλλ' ἂν σοῦ ἔλεγα ὅτι εἶμαι σχεδὸν βεβαίως ὅτι ἔκλεψε;

— Ἐκλεψέ! ἀνέκραξεν ὁ σύζυγός μου, ὁ Γιάννης! Πότε; ἀπὸ ποῦ; Τί; Ποῖας ἀποδείξεις ἔχεις;

— Ἀποδείξιν ἀναμφισβήτητον· ἔκλεψεν ἰδικὰ μας χρήματα!

— Ἰδικὰ μας χρήματα! καὶ τοῦ ἐκάμαμεν τόσα καλὰ τὸν ἀνεθρέψαμεν ἄν παιδί μας. Εἶνε τὸ ἴδιον ὡς νὰ ἔκλεπτεν ὁ ἴδιος ὁ υἱός μας. Πῶς τὸ ἐνόησες;

«Ἐμείνα στιγμὴν τινὰ χωρὶς ν' ἀπαντήσω παρακολουθεῖσα διὰ τοῦ βλέμματός τὸν υἱόν μου. «Ἐίχε γείνει ὀλίγον ὠχρὸς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς συνδιαλέξεως, μολοντί δ' ἔκυπτεν εἰσέτι ἐπὶ τοῦ τετραδίου του, ἡ γραφίς του εἶχε σταματήσει ἡροῶτο.

«Ἐξηκολούθησα λοιπόν: Πρὸ δύο ἡμερῶν ἐλησημόνησα τὸ χρηματοφυλάκιόν μου, ἐδῶ, ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ τραπέζι.

(Ὁ υἱός μου ἤρχισε νὰ ὑποτρέμῃ).

«Ἐίχα μετρήσει ἀκριβῶς πόσα εἶχα εἰς τὸ χρηματοφυλάκιόν μου.

(Ἐκαστος λόγος μου ἔκαμνε τὸν υἱόν μου νὰ τρέμῃ περισσότερον.)

«Κατέβην εἰς τὸν κήπον, ἀφήσασα τὸν Γιάννην εἰς τὸ πλάγι, νὰ καθαρίσῃ τὴν βιβλιοθήκην. Μόνον αὐτὸς ἦτο εἰς τὰ δύο δωμάτια. Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγων λεπτῶν περίπατον ἐπέστρεψα ἔξωφρα καὶ ἤκουσα βήματα βιαστικά. Ἐμβσίω εἰς τὴν βιβλιοθήκην, ὁ Γιάννης δὲν ἦτο ἐκεῖ. Τρέχω εἰς τὸ χρηματοφυλάκιόν μου, ἔλειπεν δύο ἀργυρὰ νομίσματα.

(Ὁ υἱός μου εἶχε γείνει κάτωχρος).

«Ἡ κλοπὴ εἶνε φανερά. Τώρα τί πρέπει νὰ κάμωμεν;

Ὁ σύζυγός μου εἰσώπη. Ἐφραίνετο βαθέως συγκεκνημένος. Ἡ συνήθως ἡρεμὸς φυσιογνωμία του εἰδείκνυε μεγάλην ταραχὴν. Ἀπήντησε τέλος μὲ φωνὴν τρέμουσαν:

— Ἐν πράγμα μᾶς μένει νὰ κάμωμεν... νὰ τὸν στείλωμεν εἰς τοὺς γονεῖς του. Οἱ καυμένοι! πῶς θὰ τοὺς φανῇ! Εἶνε τόσο τίμιος ἄνθρωπος! Τί θὰ γείνη ὁ πατήρ του; Φαντάζομαι πῶς θὰ μοῦ ἐφαίνετο ἐάν ἐμάνθανα ὅτι ὁ υἱός μου...

Ἐδῶ ἐσταμάτησε ἡ συγκίνησις δὲν τὸν ἄφινε νὰ ὁμιλήσῃ.

«Παρετήρουν τὸν υἱόν μου· τὰ χεῖλη του ἔτρεμον.

«Τί θὰ εἴπῃς εἰς τοὺς γονεῖς του; ἠρώτησα τὸν σύζυγόν μου.

— Ὅλα.

— Ὡς διώξῃς τὸν Γιάννην;

— Μ' ἐρωτᾷς ἂν θὰ τὸν διώξω! ἐφώνασε.

Δὲν θέλω οὔτε νὰ τὸν ἴδω πλέον. Οἱ κλέπται μοῦ ἐμπνέουσι φρικτὴν ἀπέχθειαν.

Ἐτραμαξα εἰς τοῦ μεγάλου ρόβου ἐν ἐξέφραξεν ἡ φυσιογνωμία τοῦ υἱοῦ μου. Ἡμεῖς αἱ μητέρες δὲν δύναμεθα νὰ μείνωμεν ἐπὶ πολὺ ἀκαμπται, ἐπανέλαθα δὲ ἡμέρα.

— Ἦσυχασε, φίλε μου! Συλλογίσου ὅτι ὁ Γιάννης εἶνε μόνον δεκατριῶν ἐτῶν. Εἶνε δυνατόν ἀκόμη νὰ διορθωθῇ. Μερικὰ παιδία δὲν ἔχουν συνειδήσιν τῶν σφαλμάτων τὰ ὅποια κάμνουν.

(Ὁμίλου περι τοῦ υἱοῦ μου, ὅπως τὸν συνδι-αλλάξω ὀλίγον μὲ ἐμὲ αὐτὴν).

«Δὲν εἶνε προτιμότερον ἐξηκολούθησα νὰ ἀποταθῶμεν εἰς τὴν συνείδησιν αὐτοῦ διὰ νὰ τὸν κάμωμεν νὰ ἐνοήσῃ μόνος του τὸ σφάλμα του;

— Μόνον αὐστηροτάτη τιμωρία ἐμπορεῖ νὰ τὸν διορθώσῃ. Ἡ πράξις του εἶνε ἀδικαιολόγητος. Σοῦ ὑπόσχομαι νὰ περιορίσω τὴν ὀργὴν τοῦ πατρός του. Τὸν γνωρίζω· θὰ εἶνε τρομερὸς ἔμα μάθῃ τὸ σφάλμα τοῦ υἱοῦ του. Ἄλλ' ἂν μοῦ ζητήσῃ τὴν συμβουλὴν μου θὰ τῷ τὴν δώσω χωρὶς δισταγμῶν.

— Καὶ τί θὰ τὸν συμβουλεύσῃς;

— Νὰ κλείσῃ τὸν υἱόν του τρεῖς μῆνας εἰς ἐν σωφρονιστήριον.

— Εἰς τὴν φυλακὴν! ἀνέκραξα μετὰ φόβου, διότι οὐδ' ἐφρανόθησαν κἄν μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὅτι τὸ πράγμα ἤθελε προχωρήσει μέχρι τοῦ σημείου τούτου.

(Ὁ υἱός μου ἦτο παλιμότατος ἐν τρόμου).

— Εἰς τὴν φυλακὴν! ἐξηκολούθησα, εἰς ταὐτὴν ἠλικίαν! Ὡς τὸ πᾶσις ἀπελπίσια!

— Τόσο τὸ καλλίτερον. Ὅσο αὐστηρόν καὶ ἂν εἶνε τὸ μάθημα, τοῦ ἀξίζει. Πῶς! βλέπομεν καθε ἡμέραν μικρὰ δυστυχῆ παιδία, τὰ ὅποια φυλακίζονται διὰ μικροσκοπίας, τὰς ὅποιας ἐπράξαν ἀπὸ πείναν, ἀμάθειαν, ἐγκατάλειψιν καὶ δὲν θὰ τιμωρήσωμεν μὲ αὐτὴν τὴν ποινὴν παιδία τὰ ὅποια κλέπτουν μόνον ἀπὸ κακίαν ψυχῆς!...

Ἀνετριχίασα ἀκούσασα τὴν λέξιν ταύτην.

«Ναὶ ἀπὸ κακίαν, διότι ἡ ἀνεσις εἰς τὴν ὅποιαν ζοῦν τὰ προφυλάττει ἀπὸ τὸν πειρασμόν. Μόνον μὲ αὐτὸ τὸ μέσον βλέπω ὅτι εἶνε δυνατόν νὰ σωθῇ ὁ Γιάννης. ἴσως δὲν εἶνε ἀδιόρθωτος, ἀλλ' αὐστηρὰ τιμωρία μόνον ἐμπορεῖ νὰ τὸν διορθώσῃ. Πρέπει πρὶν τὸν ἀποδώσωμεν εἰς τὴν κοινωνίαν νὰ μάθῃ διὰ τῆς λύπης, διὰ τῆς ταπεινώσεως πόσον μεγάλη ἀρετὴ εἶνε ἡ τιμιότης, ὅτι εἶνε ἡ βάσις τῆς κοινωνίας, διότι χωρὶς αὐτὴν ὁ κόσμος θὰ γερῆ ἀπὸ ψεύδος καὶ ἀτιμίαν, ἀρπαγὴν καὶ μῖσος. Ὡς γράψω εἰς τὸν πατέρα τοῦ Γιάννη.

«Ὁ σύζυγός μου τότε ἠγέρθη καὶ διηυθύνθη εἰς τὸ σπουδαστήριόν του· ἀλλ' ὁ υἱός μου, ὡς ὑπ' ἐλατηρίου κινηθεῖς, ἀνηγέρθη συγχρόνως καὶ ὀρθήτας πρὸς τὸν πατέρα του ἐρρήθη εἰς τοὺς πόδας του. Ἐφραίνετο ὡς νὰ ἤθελε νὰ πατηθῇ ὑπ' αὐτῶν καὶ ἐκράυγαζε φρεσέρως κλαίων καὶ ὀλούζων: Δὲν θέλω! Μὴ περ! Μὴ γράψῃς! Δὲν πταίει διόλου ὁ Γιάννης! Ἐγὼ! Ἐγὼ πταίω!

— Σὺ! ἀνέκραξεν ὁ σύζυγός μου ἀνασπαστικῶς αὐτὸν βιαίως.

— Ναί! ἐγὼ! εἶπε τὸ παιδίον, τοῦ ὁποῦ ὁ φόβος ἐξηλείφθη ἐνώπιον τοῦ κινδύνου ἐν διέτρεχεν ὁ φίλος του. Ναί! ἐγὼ! ἐγὼ ἐπῆρα τὰ λεπτὰ τῆς μητέρας. Ἐμένα νὰ στείλῃς εἰς τὴν φυλακὴν! Θέλω νὰ μὲ στείλῃς! Ἐγὼ εἶμι δίκαιον. Τιμώρησέ με! τιμώρησέ με!

Καὶ ἡ φωνὴ του ἐπνίγετο εἰς τὰ δάκρυά του. Ὁ σύζυγός μου εἶχε καταπέσει ἐπὶ τινος ἀνάκλιτρον καταβληθεῖς ὑπὸ τῆς αἰφνιδίας λύπης. Ἐγὼ ἐπωφελήθη τὴν στιγμὴν, καὶ λαθούσα τὸ παιδίον εἰς τοὺς βραχίονάς μου τὸ μετακόμισα εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον εἰπούσα εἰς αὐτό: Μείνε ἐδῶ! Ἐπειτα ἐπέστρεψα πρὸς τὸν σύζυγόν μου.

— Σοῦ εἶπε τὴν ἀλήθειαν! αὐτὸς εἶνε ὁ ἐνοχος! Τὸ εἰξέυρον! Ἡμῶν τῆς ἰδέας, ὅπως καὶ σὺ, ὅτι τὸ ἔχρειάζετο ἐν τρομερὸν μάθημα. Ἐκάμα τὴν δοκιμὴν. Ὅσον σκληρὰ καὶ ἂν ὑπῆρξε δὲν μετανῶ. Ἡ ὁμολογία του, καὶ πρὸ πάντων ὁ τρόπος μὲ τὸν ὅποιον τὴν ἔκαμε, ἐξάλειψεν ὀλίγον τὸ σφάλμα του πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου. Ἐφραίνετο τὸ βάθος τῆς ψυχῆς του καὶ ἡ ψυχὴ αὐτὴ δὲν εἶνε αἰσχρά. Μὴ λυπήσῃς, φίλε μου, συνετρίψαμεν τὴν κεφαλὴν τοῦ ὄψεως. Ὁ υἱός σου θὰ γείνη ἄξιός σου.

«Ὁ σύζυγός μου δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ μοῦ ἀπαντήσῃ. Ἐν τούτοις ἀνηγέρθη, μὲ ἠγαλούθησε καὶ εἰσήλθομεν εἰς τὸ δωμάτιον ὅπου εἶχα κρύψει τὸ παιδίον. Ἄλλὰ δὲν ἦτο πλέον ἐκεῖ. Ἐκπληκτος, σχεδὸν ἀνήσυχος, ὤμω εἰς τὸ παράθυρον... καὶ τί βλέπω; Τὸν υἱόν μου τρέχοντα πρὸς τὸν Γιάννην, ἐγκαταλιζόμενον αὐτὸν καὶ δίδοντα αὐτῷ τὸ μικρὸν ὀρολόγιόν του, ὅπερ εἶχε λάβει ὡς δῶρον τῆς πρώτης τοῦ ἔτους. Ὁ Γιάννης ἀνίστατο, δὲν ἤθελε νὰ δεχθῇ τὸ δῶρον.

— Πάρε το, Γιάννη, πάρε το, τῷ εἶλεν ὁ υἱός μου, σὲ παρακαλῶ πολὺ!...

«Ἡ σκέψις του, ἦν ἐμάντευσα μὲ συνεκίνησε βαθέως. Ἡ ἀνάγκη αὐτῆ τῆς ἐπανορθώσεως τῆς ἀδικίας, ἦν δὲν ἐπροξένησε ἀλλὰ μικροῦ δὲν ἐπροξένησεν εἰς τὸν φίλον του, ἡ ἰδέα αὐτὴ νὰ τὸν ἀποζημιώσῃ διὰ τὴν ἀδικον ὑπόνοιαν ἢ ὅποια τὸν ἐπεβάρυνεν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, μοὶ ἐφάνη πηγάζουσα ἐκ γεννητικῆς ψυχῆς, ἦτις ἦτο ἀδύνα-

τον να μη είνε κατά βάθος έντιμος. Στραφείσα τότε πρὸς τὸν σύζυγόν μου: Ἐπῆρες ὀλίγον θέρρος; τῷ εἶπον.

— Τόσον σκληρὰ πληγὴ δὲν θεραπεύεται εὐκόλως, μοι ἀπεκρίθη. Συνεκινήθην, ἀλλὰ δὲν ἐπαρηγορήθην.

Τὴν στιγμήν ἐκείνην εἰσῆλθον ὁ Γιάννης καὶ ὁ υἱός μου.

— Ἀφέντη, εἶπεν ὁ Γιάννης, αὐτὸ τὸ βωλόγι θέλει καὶ καλὰ νὰ μοῦ τὸ δώσῃ ὁ Ἀριστείδης· μὰ ἐγὼ δὲν τὸ θέλω· δὲν πρέπει νὰ μοῦ τὸ δώσῃ.

Ὁ σύζυγός μου ἔμεινεν ἐπὶ στιγμήν ὡς ἀναπολόγητος δάκρυα ἔρρεον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν του.

— Πολὺ καλὰ κἀμνεῖς, Γιάννη, εἶπεν εἰς τὸν μικρὸν ὑπηρέτην τὸ νὰ μὴ λαμβάνῃ κανεὶς τὸ πρᾶγμα ποῦ δὲν τῷ ἀνήκει εἶνε τιμότης· τὸ ἄρνηται ὅτι νομίζει πῶς δὲν πρέπει νὰ τὸ δεχθῆ καὶ ὅταν τοῦ τὸ δίδουν, εἶνε ἀκόμη καλλίτερον, εἶνε εὐγένεια. Μὲ τὴν διαγωγὴν σου διδεις εἰς τὸν υἱόν μου διπλοῦν μάθημα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον θὰ ὠφεληθῆ, ἐλπίζω. Πάρε τὸ ὠρολόγιον αὐτό, σοῦ δίδω τὴν ἄδειαν. Πήγαινε τώρα, παιδί μου.

Ὁ Γιάννης ἐξῆλθε εὐτυχῆς καὶ συγκινημένος. Ὁ σύζυγός μου ἐχώρησε τότε κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν υἱόν του καὶ τῷ εἶπε:

— Σοῦ ὑπόσχομαι νὰ λησμονήσω τί συνέβη, ἀλλ' ὑπὸ ἓνα ὄρον: νὰ τὸ ἐνθυμῆσαι σὺ πάντοτε!

(Ernest Legouvé)

K*

ΞΑΥΕΡΙΟΣ ΛΑΝΔΕΡΕΡ

Βιομειώσεις.

Ὁ τὴν παρελθούσαν ἐβδομάδα ἀποβιώσας γηραιὸς Βαυαρὸς καθηγητὴς τῆς χημείας Ξαυέριος Λάνδερρερ δὲν πρόκειται νὰ κριθῆ ἐνταῦθα ὑπὸ ἔποψιν ἐπιστήμονος. Καὶ ἡ Ἐστία ἐν τῷ δελτίῳ αὐτῆς καὶ ὁ καθηγητὴς κ. Χρηστομάνος ἀρκούντως περιέγραψαν αὐτὸν ὡς τοιοῦτον. Ἐνταῦθα μόνον ἀτελῶς θὰ σκιαγραφηθῆ ἐν σημειώσεσιν, αἰτίνας συνδέονται μὲ τόσα γεγονότα!

Ἦτο τὸ σωτήριον ἔτος 1861, ὃ δὲ Ὅθων ἐβασίλευεν ἀκόμη ἐν Ἑλλάδι. Ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας ἦτο παιδίον ἔτι, καὶ μεταξὺ τῶν δημοτικῶν ἢ φήμη τοῦ Λάνδερρερ ἦτο μεγάλη. Καθ' ἑκάστην Κυριακὴν ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ διευθυνομένῳ ὑπὸ τοῦ κ. Λυσάνδρου Καυταντζόγλου καὶ κειμένῳ τότε κατὰ τὴν ὁδὸν Πειραιῶς ἐν τῇ οἰκίᾳ Σπηλιωτᾶκη, ἀκριβῶς ὅπου νῦν εἶναι ἐγκατεστημένη ἡ γ' δημοτικὴ Σχολὴ τῶν κορα-

σίων, ἐγένετο διδασκαλία πρακτικῶν μαθημάτων τὴν πρωίαν χάριν τῶν πολλῶν. Ὁ Γρηγόριος Παπαδόπουλος ἐδίδασκεν ἱστορίαν, ὁ Ἰωσήφ Μινδλερ στενογραφίαν, ὁ Λάνδερρερ ἐδίδασκε φυσικὴν ἄμα καὶ Χημείαν.

Ἄλλ' ἡ αἴθουσα τῶν παραδόσεων ἦτο ἐνωρίς μεστὴ πλήθους πολλοῦ καὶ ἡμεῖς οἱ μικρότεροι μετὰ δυσκολίας ἠδυνάμεθα νὰ βλέπωμεν. Ὁ Λάνδερρερ προύνοησε περὶ τούτου καὶ διὰ τοῦ συνήθους αὐτοῦ καλοκαγαθου ὕφους παρεκίνησε τοὺς ἀκροατὰς νὰ ἀφήσωσι κενὰς τὰς δύο πρώτας σειρὰς θρανίων διὰ τὰ καυμένα τὰ παιντιὰ.

Οὕτως ἐγκωρίσθημεν καὶ ἀφοῦ ἐγινώσκομεν ὅτι ἡ θέσις μᾶς περιμένει ἐν τῇ αἰθούσῃ, ἐπεσεκπτόμεθα τὸν Λάνδερρερ ἐν τῷ χημείῳ κειμένῳ ἐν ἐνὶ τῶν ἱσογείων δωματίων τῆς αὐλῆς.

Συνέπεσε τότε νὰ ἀπέλθῃ ὁ παρασκευαστὴς τοῦ καθηγητοῦ καὶ ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας ἐδέχθη τὴν προσερχθεῖσαν αὐτῷ θέσιν παρασκευαστοῦ, καὶ ἔκτοτε χρονολογεῖται φιλία καὶ σεβασμὸς ἐν, φεῦ, ὁ θάνατος μόνον ἔμελλε νὰ διακόψῃ.

Ἀργότερον τῷ 1862 ἐνθυμοῦμαι τὸν Λάνδερρερ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἐδίδασκε τὴν πρωίαν ἀπὸ ὥρας 8-9 καὶ τὸ μάθημα αὐτοῦ ἦτο τὸ ἐντευκτῆριον τῆς νεολαίας τῶν γυμνασίων, ἧτις κατελίμπανεν ὅ,τι μάθημα συνέπιπτε τὴν ὥραν ἐκείνην, ἵνα προσέρχηται εἰς τὸ μάθημά του. Παρέδιδεν εἰς τὸ ἀμφιθέατρον τὸ νῦν λεγόμενον τῆς φυσικῆς καὶ συνέβαινε ἐν τούτῳ τὸ ἐναντιὸν ἀρ' ὅτι εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον, διότι ἐδῶ συναρχόμεθα εἰς τὰ ἄνω θρανία καὶ δειλοὶ καὶ συνεσταλμένοι πρὸ τῶν Ἀκαδημαϊκῶν πολιτῶν ἡμεῖς ἐτι τοῦ Γυμνασίου τρέφομαι ἠεροῦμεθα.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Λάνδερρερ ἦτο ἀπλὴ καὶ εὐληπτος, μετῴχε δὲ πῶς διαλόγου οἰκογενειακοῦ μᾶλλον ἢ παραδόσεως ἀπὸ ἑδρας. Ἡ ξενίζουσα αὐτοῦ προφορὰ καὶ τὸ ἀπαραίτητον λοιπὸν, ὅπερ δὲν ἐδίσταζε νὰ παρενθέτῃ καὶ μεταξὺ τῆς λέξεως, μᾶς ἐβέλγον καὶ ἐγοήτευον. Ἦτο δὲ ζωηρότατος καὶ εὐθυμος, διότι δὲν εἶχεν ἔτι προσβληθῆ ὑπὸ τῆς ἀσθενείας, ὅφ' ἧς ἐνόμιζεν ὅτι ἔπασχεν.

Τὸ χημεῖον τοῦ Πανεπιστημίου ἐγκατεστημένον τότε ἐν τοῖς ὑπογείοις ἔθθα νῦν φυλάττονται τὰ διπλᾶ καὶ πολλαπλᾶ τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης βιβλία, ἦτο ἀληθῆς διαμονὴ ἀλχημιστοῦ. Τὰ πολυποίκιλα φιαλίδια, ἄτινα εἰσὺναζεν ἀπανταχόθεν ὁ Λάνδερρερ, τὰ ὕλινα κέρατα ἀνόμοια πάντα τὸ σχῆμα, ἔτι δὲ παντοῖαι συλλογαὶ παραδόξων πραγμάτων, ἃς κατήρτιζεν ἐκάστοτε, ἀνθρώπινος σκελετὸς ὄρθιος ἐν τινι γωνίᾳ, κρῆνον ἐπὶ τῆς τραπέζης ἐφ' οὗ ἦσαν ἐγγεγραμμένα λατινικὰ ρητά, εἰκόνες περιεργοὶ καὶ

παραδόξοι καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις φῶς ὀλίγον τῆς ἡμέρας, ἐν δ' ἡμέραις χειμεριναῖς ἐν κηρίῳ διαχέον πένθημον λάμπην.

Ἰδιαιτέρην παρῆγον αἰσθητὴν τὰ νυκτερινὰ λεγόμενα μαθήματα τοῦ Λάνδερρερ. Δύο ἐγίνοντο ταυτᾶ κατ' ἔτος, ἐν κατὰ τὰς διακοπὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ ἐν κατὰ τὰς διακοπὰς τοῦ Πάσχα, εἰς αὐτὰ δὲ συνήγετο ἡ πόλις δύναμις εἰπεῖν πᾶσα. Οἱ διάδρομοι τοῦ Πανεπιστημίου, ἢ πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν αὐλή, ἢ ὁδὸς ἔξω ἦσαν πλήρεις κόσμου. Ἡμεῖς οἱ εἰσρούμενοι εἴχομεν ἐνωρίς τὴν εἴσοδον ἐξ ἄλλης θύρας καὶ πολὺ πρὸ τῆς ὥρας τοῦ μαθήματος ἢ αἴθουσα ἐπληρούτο καὶ οἱ ἔξωθεν ὄντες ἀνέμενον μεθ' ὑπομονῆς τὰ ἐν τῇ αὐλῇ περᾶματα.

Σκοπὸς τῶν νυκτερινῶν αὐτῶν μαθημάτων ἦτο ἡ ἐκτέλεσις τῶν πειραμάτων ἐκείνων ὅσα δὲν ἠδύναντο νὰ γεινωσῶν ἐν τῷ φαιτὶ τῆς ἡμέρας, ὡς τὰ τῆς καίσεως ἐν τῷ ὀξυγόνῳ, τὰ τῆς ἐνώσεως τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀντιμονίου μετὰ τοῦ χλωρίου καὶ οὕτω καθελῆς. Ἀλλὰ πλὴν τούτων τῶν ἐπιστημονικῶν πειραμάτων προσέθετεν ὁ Λάνδερρερ χάριν τῶν πολλῶν καὶ ἄλλα θεαματικώτερα.

Οὕτως ἐν τῇ αὐλῇ ἐκαίοντο βεγγαλικοὶ καὶ ῥωμαϊκοὶ πυρσοί, ὡς τοὺς ἀπεκάλει, πύραυλοι ἀνεπετύνοντο εἰς τὸν ἀέρα καὶ ποτε ἐν αὐτῇ τῇ αἰθούσῃ ἐγενετο τὸ πείραμα τοῦ ὑγροῦ πυρῶς.

Ὁ μακαρίτης Λάνδερρερ εἶχεν ἐφεύρει ἑνωσιν τινὰ, περὶ ἧς διετείνετο ὅτι ἔκαίεν καὶ ὑπὸ τὸ πῦρ καὶ ἐβάπτισεν αὐτὴν τὸ ὑγρὸν πῦρ τῶν Βυζαντινῶν. Ἡ συγκίνησις ἦτο μεγάλη καὶ ὡς εἰκὸς πολλοὶ ἐσπευσαν νὰ ἴδωσιν ἐν τῷ νυκτερινῷ μαθήματι τὴν νέαν ἐφεύρεσιν. Παρῆν δὲ καὶ ὁ τότε ἐπίσκοπος Ἰδρας Νεόφυτος, συνοδικὸς τυγχάνων ἐν Ἀθήναις. Σβύνονται τὰ ἐν τῇ αἰθούσῃ φῶτα, λαμβάνει ὁ Λάνδερρερ τὸν πυρσὸν τοῦ ὑγροῦ πυρῶς ἀνὰ χεῖρας, καὶ νέος Καλλίνικος, τὸν ἐμβαπτίζει εἰς τὸ ὕδωρ, ἀναφωνῶν. «Τετέλεσται. Οἱ Τοῦρκοι κατεστράφησαν, πανιερώτατε».

Καὶ τοῦτο μὲν δὲν ἐγένετο, ἀλλ' ἐξ ἀβλεψίας τοῦ παρασκευαστοῦ ἀνεφλέχθη διὰ μᾶς ὄλη ἡ σκευασία, ὁ ἀγαθὸς ἐπίσκοπος παρ' ὀλίγον κατεκαίετο καὶ τὰ ἴχνη τοῦ ἐπιγενομένου λάθους ἀκόμη καὶ νῦν ἐπιφαίνονται ἐν τῇ ὁροφῇ τοῦ ἀμφιθέατρου τῆς φυσικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ.

Ἐπῆλθεν ἡ ἐξοσις τοῦ Ὁθωνος. Ὁ Λάνδερρερ πολὺ κατεβλήθη ἐκ τούτου. Ἀλλὰ πιστὸς τοῦ καθήκοντος τηρητῆς, παρέμεινε μὲν ἐνταῦθα ἀλλὰ τετρωμένος τὴν καρδίαν. Ἐν τῇ πολυκυμάντῳ δὲ τότε προσωρινῇ καταστάσει κατώκει ἐν τῷ Βασιλικῷ φαρμακείῳ, οὗ ἦτο διευθυντὴς ὅπως ἐπιβλέπῃ διαρκῶς καὶ φυλάττῃ. Τὸ βασιλικὸν

φαρμακεῖον ἦτο ὅπου νῦν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν καὶ κατὰ τοὺς δευνοὺς τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1863 ἐμφυλίου σπαραγμοῦ προσεβλήθη ὑπὸ τῶν ἀλληλομαχομένων. Ἐκεῖνος ἐκλείει τὰς θύρας καὶ συναγαγὼν τὸ ὑπηρετικὸν προσωπικὸν ἠτοιμάσθη πρὸς ἄμυναν. Οὐδὲν ἄλλο ἐγένετο.

Ὅτε ἀργότερον ἐν τῷ φαρμακείῳ τὸν ἡρώτων πῶς θὰ ἀπέκρουε τὴν προσβολὴν μὴ ἔχων ὄπλα, μηδὲ πυρίτιδα, μοι ἐπέδειξεν ἄνω τῆς λιτῆς κλίνης του δύο πυρσοῦς. Ἦσαν οἱ πυρσοὶ τοῦ ὑγροῦ πυρῶς καὶ δι' αὐτοῦ διετείνετο ὅτι θὰ κατετρόπωνε τοὺς ἐπιδρομεῖς.

Ποσάκις ἔκτοτε, νέας τάξεις πραγμάτων ἐγκαθιδρυθείσης, μοι ἐπανιλάμβανεν ὅτε προσεβλήθητο ὑπὸ τῶν πόνων τῆς ἀσθενείας, ὅφ' ἧς ἐνόμιζεν ὅτι πάσχει: «Ἄ! καὶ ἐκείνοι οἱ καιροὶ! ἀφ' ὅτου ἔφυγεν ὁ Ὁθων ἠσθένησα καὶ πάσχω».

Δὲν γνωρίζω ἂν ἔπασχεν ἢ ὄχι. Πάντες οἱ περὶ αὐτὸν ἐνόμιζον ὅτι ὄχι· βέβαιον ἡμῶς εἶναι ὅτι διηγείτο πάντοτε τὴν ἀρχὴν τῆς ἀσθενείας του προελθούσαν ἐξ εἰσπνοῆς ἀτμῶν ὑδροκυανικοῦ ὀξέος, ὅτε δίδασκεν τὴν δηλητηριώδη αὐτοῦ ἐνέργειαν ἐπεδείκνυεν αὐτὴν ἐπὶ μικροῦ κυνός, ἐν ἐπιεράθῃ νὰ σώσῃ ἀπὸ τοῦ θανάτου.

Παρῆλθον ἔκτοτε εἴκοσιν ἔτη καὶ ὁ Λάνδερρερ ἀπέθανεν ἐκ θανάτου ἀκαριαίου καὶ ἡτόχου, ὅλων ἐναντίου πρὸς τὴν ἀνήσυχον αὐτοῦ ζωὴν.

ΠΟΣΟΝ ΣΤΟΙΧΙΖΕΙ ΕΝ ΦΙΛΗΜΑ.

Πόσον παράδοξοι καὶ ἰδιότροποι ἰδέαι ἐπέρχονται ἐνίοτε ἐνεκα τῆς ἀρχῆς εἰς τοὺς διατρίβοντας εἰς τὰ λουτρά τῆς Βιρώπης, δείκνυσι τὸ ἐξῆς συμβάν ἐσχάτως ἐν Καρλσβάδη. Ἐν τινι τραπέζῃ οἰκειῶν καὶ φίλων ὁ κόμης Σ. ἐκάθητο ἀπέναντι τῆς βραωνίδος φόν Β, τῆς θελκτικωτέρας Ἰσως ξανθῆς ὅσα ἐπάτησάν ποτε εἰς τὰ λουτρά τῆς Καρλσβάδης. Ὁ διάλογος, ὡς εἰκός, ἦτο φαιδρὸς καὶ ἡρεμὸς, καὶ ὁ λόγος ἐφέρετο ἐπὶ διαφόρων πραγμάτων, φυσικῶς καὶ πλήρως εὐφυλογιῶν. Αἴφνης ὁ λόγος ἤλθε καὶ εἰς τὸ ἐν Βιέννῃ κατὰ τὸν παρελθόντα χειμῶνα διοργανωθέν παζάριον πρὸς φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς, καθ' ὃ κυρία τις ἐπώλησε τὸ περιστήριον τριγυπτόν της κατὰ ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου, καὶ ἐπομένως ὁ λόγος κατόπιεν ἐστράφη περὶ τὴν ἐρώτησιν, πόσον στοιχίζει ἐν φιλίῳ; «—Ἐκατὸν λουδοβίκεα, ἀπήντησεν ὁ κύριος φόν Δ. διορθῶν τὸν μίστακά του. «—Ἄ μπά! ἑκατὸν λουδοβίκεα!», Ἐγὼ δίδω

κατὰ τὴν περίστασιν καὶ πεντακόσια, εἶπε ὁ βαρῶνος Β. α — Ἐγὼ, ἀπήντησεν ἐνθους ζωγράφος τις παρακαθήμενος, δι' ἐν φίλημα ἐκείνης τὴν ὁποίαν λατρεύω δίδω τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. «—Τί γνώμην ἔχετε σεις, κυρία μου, ἠρώτησεν ἕτερος τὴν βαρωνίδα φόν Β... Ἡ ὠραία ξανθὴ ἔσειε μικρὸν τὴν κεφαλὴν καὶ ἀπήντησε πονήρως: «—Δὲν μοῦ φαίνονται πολλὰ ἐκατὸν λουδοβίκεια δι' ἐν φίλημα. «—Τότε λοιπὸν, ἀναφωνεῖ ὁ κόμης Σ. ταχέως ἐγερθεῖς, μοι διδοτε ἐν φίλημα ἀντὶ γυλίων λουδοβικίων; «—Εὐχαρίστως, ἀπήντησεν ἡ βαρωνίς, ἂν πρόκηται τὰ χρήματα νὰ δοθῶσι πρὸς φιλανθρωπικὸν σκοπὸν· εἶτα δὲ σεφερθεῖσα ἐπὶ μικρὸν χρόνον ἐκλινε τὴν χαρῖσσαν αὐτῆς κεφαλὴν μειδιῶσα πρὸς τὸν κόμητα, μετὰ ἐπιφθόνου δὲ βλέμματος καὶ παλμῶν καρδίας εἶδον οἱ λοιποὶ κύριοι τὸν εὐτυχῆ βαρῶνον ἀσπαζόμενον τὰ εὐγενῆ καὶ χαριτόβρυτα χεῖλη.

Ἡ τιμὴ τοῦ φιλήματος μετὰ τινος ὥρας μετεβιάσθη εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῶν λουτρῶν διὰ πτωχοῦς ἀσθενεῖς ἔχοντας ἀνάγκη περιθάλψεως.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἄρθρον τι τῆς μεταξὺ Κίνας καὶ Γαλλίας συνθήκης, ἣτις ὑπεβλήθη εἰς τὴν κέρωσιν τῶν Γαλλικῶν βουλῶν, ἀναφέρει ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ἡ Κίνα ἀπορρίπτει τὴν κατασκευὴν σιδηροδρόμων δέον νὰ ἀποταθῇ εἰς τὴν γαλλικὴν βιομηχανίαν κτλ. Πρὸ πάντων ἡ εἰς ἐτῶν οὐδεὶς πολιτικὸς τῆς αὐτῆς τοῦ Πεκίνου ἤθελε τολμήσει νὰ εἰσαγάγῃ ἐν ἐπισήμῳ ἔγγραφῷ τὸν λόγον μόνον σιδηροδρομοῦ, ἢ νὰ ὁμιλήσῃ περὶ αὐτοῦ ὡς περὶ νεωτερισμοῦ δυνατοῦ ἐν Κίνα, ἀκόμη δ' ὀλιγώτερον ὡς περὶ πιθανοῦ ἐγχειρήματος. Ἡ συντηρικότης καὶ αἱ βελύτεροι προλήψεις αἱ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν Κινέζων ἐδρεύουσαι ἤθελον ἐξεγεροῦν ἐναντίον τοῦ σχεδίου αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἤθελε θεωρηθῆ βέβηλον καὶ ἱεροσυλον, ἀποῦ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῆ ἢ διὰ τῆς ἀπαλλοτριώσεως ἀγρῶν πρὸ ἀνημιμονεύτων χρόνων ἀνηκόντων εἰς τὰς αὐτὰς οἰκογενείας, διὰ τῆς παραβιάσεως τῶν τάξεων ἔθνα ἀνικαύονται οἱ πρόγονοι, διὰ τῆς διατροφῆς τῶν βουτῶν ἐνθα καταφεύγουσι τὰ προστατευτικὰ πνεύματα τῶν διαφόρων ἐποχῶν. Πρὸ δέκα μάλιστα ἐτῶν ἀγγλικὴ τις ἐταιρεία ἐγκαθιδρύσασα ἐξαπίνης μικρὸν σιδηροδρόμον μεταξὺ Σαγκάης καὶ Βουτσόγκ ὑπερβιάθη νὰ τὸν ἐγκαταλίπη ὑπὸ τῆς σινικῆς Κυβερνήσεως, ἣτις κατέστρεψε, τὴν γραμμὴν καὶ μετέφερε τὰ ὄπλα εἰς Φορμίζαν. Ἐν συνέλει, ἡ ἀπὸ κτησις σινικῶν σιδηροδρόμων ἐλογίζετο μέχρι τοῦδε δυνατὴ εἰς τὰς ἐλληνικὰς καλένδας. Ἄλλ' ἰδοῦ ὅτι τὸ μικρὸν ἄρθρον τῆς συνθήκης, τὸ ἀνωτέρω μνημονευθέν, ὑποδηλοῖ ὅτι ὁ Κινέζος πρωθυπουργὸς Λι-Χου-τσάν, εἰς ἃν ἀφίεται ἡ σύνταξις τῆς συνθήκης, ἔχει σκοπὸν νὰ συνδέσῃ τὸ δῶμά του πρὸς τὸ μέγα σχέδιον τῆς κατασκευῆς σιδηροδρόμων ἐν

τῷ οὐρανῷ Κράτει, καὶ ἀναμένει μόνον πρὸς τοῦτο τὴν ἐνηλικιότητα τοῦ νέου αὐτοκράτορος.

Αἱ ἐφημερίδας ἀναφέρουσιν ὅτι ἐν Πεκίμῳ προκαλεῖ ἀπὸ τινος μεγάλῃν αἰσθησὶν τεράστιον παιδίον, οὗτος ἢ χεῖρ εἶνε ἀληθὴς κάτοπτρον ἀντανაკλῶν τὰ ἀντικείμενα ἀπὸ ὑπερμεγέθων ἀποστάσεων. Τὸ παιδίον εἶνε δωδεκαετής καὶ κατάρχεται ἐξ ὀρεινῶν μερῶν, μετενεχθὲν δὲ εἰς Πεκίνον, παρουσιάσθη πρὸς τὸν πρίγκιπα Χούν, τὸν πατέρα τοῦ αὐτοκράτορος. Καθημερινῶς ἐν τῷ παλατίῳ ὑποβάλλεται εἰς δοκιμασίαν τὸ ἐκπληκτικὸν αὐτοῦ χάρισμα. Ἡμέραν τινὴ ἡρώτων τὸ παιδίον τί συνέβαιναν ἐν Ἀναμ. Τὸ παιδίον ἐρωτᾷ τὴν χεῖρά του καὶ ἀποκρίνεται: «Βλέπω ὅτι συγκρούονται, καὶ ὅτι νικᾷ ὁ αὐτοκρατορικὸς δράκων—ἡ τρίχρως σημαία ἔπεσε κατὰ γῆς». Μετὰ τρεῖς ἡμέρας τηλεγράφημα ἀνήγγειλεν ὅτι οἱ Κινέζοι εἶχον καταγάγει μεγάλῃν νίκην ἐν Τσγκίμῳ. Τὸ παιδίον, λέγουσιν, οὐδέποτε ἀπατάται, ὅταν τῷ ὑποβάλλωσιν ἐρωτήσεις περὶ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ χρώματος κεκρυμμένου ἀντικειμένου, ἀλλ' ἐνίοτε ἀδυνατεῖ νὰ εἴπῃ ὁποῖον εἶνε τὸ ἀντικείμενον. Ὁ πρίγκιψ Χούν μερμηλαῖσεν περὶ τοῦ παιδίου, καὶ, καθ' ὅσον πρακτικὸς ἀνθρώπος, κατέχευεν ἐκτάσεις ἐν αἷς λέγεται ὅτι περιέχονται γαϊάνθρακες, προστίθεται νὰ μεταχειρισθῆ τὸ παιδίον εἰς τὴν ἀνακάλυψιν μεταλλείων. Κατὰ τὴν πρώτην μετ' αὐτοῦ συνέντευξιν, ἠέλω νὰ βεβαιωθῆ περὶ τῆς ἰδιότητος τοῦ ἡρώτησεν αὐτὸ εἰς τί ἡσχολεῖτο κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἡ οἰκογένεια μανδρινῶν τυῖς, οὗτινος ἡ καταικία ἀπέχευε μίαν λέξαν ὑπὸ τῶν ἀνακτόρων. Ὁ μικρὸς, ἰδὼν τὴν χεῖρά του, ἀπεκρίθη ἀδυστάκτως «Τρεῖς μαιμακρόνια». Θάρσυν ἀποστολεῖς πρὸς βεβαίωσιν τοῦ ρηθέντος ὑπὸ τοῦ παιδός, ἐπανήλθεν ἀναγγέλλων ὅτι ὄντως ἡ οἰκογένεια κατεγίνετο εἰς βρώσιν μακκρονίων.

Κλέπτης εισέρχεται εἰς δωμάτιον ὑπηρετοῦ, εὐρισκόμενον ἀκόμη εἰς τὴν κλίνην.

— Ἐὰν κουνήθῃς εἰσι πευκρόνος, τῷ λέγει.

— Διόλου· ἐὰν κουνήθῃ, ἀπαντᾷ ὁ ὑπηρετής, εἶνε ἀπόδειξις πῶς εἰμαι ζωντανός.

Ἐξαιρετὸς οἰκονόμος.

Ὁ κ. Χ. . . προσεβλήθη ἐσχάτως ὑπὸ ἀποπληξιαῖς Παρευθῆς ἔδραμεν ὁ ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ ἰατρός, ὅστις ἀρχίζει νὰ κόπη μετὰ τὸ ψαλίδιον δεξιῆ καὶ ἀριστερὰ τὰ ἐνδύματα τοῦ ἐπιθανάτου.

— ὦ! ὦ τῇ ραφῇ, γιατρέ, ἀναφωνεῖ ἡ κ. Χ. ἰκετευτικῶς, ἔς τῇ ραφῇ, σὺ παρακαλῶ!

— Ἐὰν ποτὲ σοῦ ἐπέλθῃ κατὰ νοῦν, εἶπε πατήρ πρὸς τὸν υἱὸν του, νὰ νυμφευθῆς χήραν, ἔκλεξε τοῦλάχιστον ἐκείνην, τῆς ὁποίας ὁ ἀνὴρ καταδικάσθη εἰς τὸν δι' ἀγγένης θάνατον τοῦτο μόνον τὸ ὄνειδος ὅτι τὴν ἀναγάσῃ νὰ μὴ κάμῃ δυσάρεστον παραβολὰς μεταξὺ σοῦ καὶ ἐκείνου.

— Δὲν εἰξεύρω καὶ ἐγὼ πῶς συμβαίνει, διαποιεῖς ὅταν ἔχω καταρροὴν δὲν εἰξεύρω τί λέγω, ἀποβλακώνομαι.

— Τότε, κύριε, τὸ πάθημά σας ἔγινε χροῖνον. . .